

<http://ui.ac.ir/en>

Strategic Research on Social Problems in Iran

E-ISSN: 2645-7539

Document Type: Research Paper

Vol. 9, Issue 1, No.28, Spring 2020, pp. 79-112

Received: 10.11.2019 Accepted: 16.03.2020

Identifying and Prioritizing Factors Affecting Urban Happiness in Ahvaz

Nahid Sajadian

*Professor, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Literature and Humanities,
Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran
nsajadian@scu.ac.ir*

Morteza Nemati *

*Assistant Professor, Department Geography and Urban Planning, Faculty of Literature and
Humanities, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran
m.nemati@scu.ac.ir*

Safiyeh Damanbagh

*PhD Candidate of Geography and Urban Planning, Faculty of Literature and Humanities, Shahid
Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran
s-damanbagh@stu.scu.ac.ir*

Introduction

Happiness is one of the most essential innate desires and mental needs of human and because of its major impact on community health and well-being, it has long occupied people's minds. Today, it is also part of the efforts and costs of citizens to achieve happiness, vitality, and lively spaces (especially in urban settings). At the end of the 20th century, the issue of human happiness and vitality was discussed as one of the important issues. Because one of the problems of societies is the negligence of happiness and vitality, and consequently, the increase of mental illnesses such as anxiety and depression especially in the cities. Expanding urbanization and increasing social issues in Ahvaz endanger citizens' mental, social and subsequent wellbeing and specify the need to address the status of the citizens' happiness based on appropriate indicators in this city. Ahvaz as a metropolis faces many problems in the form of urban life such as migration and emergence and expansion of suburbs (about % 40 of Ahvaz), high rate of crime, the heterogeneous population structure of the city and the presence of multiple ethnicities which sometimes lead to ethnic challenges, special weather conditions of Khuzestan province and Ahvaz city (the existence of dust phenomena can have health hazards on the health of citizens including respiratory and heart diseases, etc.), migration (motivation and wave of tendency to migrate among middle classes or individuals and patients with a weak immune system). Therefore, in the city of Ahvaz, the environmental vitality of the citizens is recognized as an important issue becoming more and more important as the urbanization process develops and urban problems increase. In this regard, it is necessary to extract and design new components and indicators to measure the level of happiness of citizens.

Material & Methods

The methodology of research is descriptive-analytical. Initially, key variables explaining vitality were extracted from the subject and background. Then, the Delphi method was used to gather the experts' opinions and prioritize their consensus criteria. To analyze and prioritize the environments affecting the happiness of Ahvaz citizens, the similarity model to the fuzzy ideal option was used. The statistical population of this study is experts (including university professors,

municipal and urban experts in Ahvaz ...). Due to the lack of theoretical framework and insufficient knowledge of the number and characteristics of the statistical population and considering the nature and purpose of the research sampling method, which is mainly based on qualitative-heuristic and expert-oriented approach, a sample of 30 experts was considered.

Discussion of Results & Conclusions

Based on findings experts identified various

*Corresponding author

indicators that affect happiness. Indicators were categorized into economic, socio-behavioral, physical, leisure, political-administrative, natural environment, and ecological, mental-perceptual, and religious beliefs. Analysis of the priorities of the environments affecting the happiness of Ahvaz's citizens shows that the natural environment and ecosystem ranked first with 0.5443 points. Priority of this indicator in Ahvaz is due to the city environmental challenges such as air pollution (dust pollution, air pollution from industries), waste management challenge, and water pollution (poor quality). This raises concerns of Ahvaz's citizens. The existence of dust in Ahvaz city has affected the health of citizens (respiratory, heart disease, etc.). Economic environment factors with a score of 0.5347 had the second priority. Priority of this indicator is due to the average unemployment rate in Ahvaz (26.5%), which according to the official average of Iran (12.75%), shows general conditions in Ahvaz city in this regard. In addition, the share of informal employment in Ahvaz is 60.7%. According to these statistics, the labor market situation is bad for both men and women. Leisure environment with a score of 0.5346 had the third priority for creating and enhancing the happiness for citizens. Factors related to physical, socio-behavioral, mental-perceptual, political-administrative and religious-belief environments were scored as 0.596, 0.520, 0.5174, 0.5168 and 0.4984, respectively, as fourth to eighth rankings. Based on this prioritization, we can plan for the criteria and enhancement of happiness in Ahvaz.

Keywords: Urban Environment, Urban Vitality, Happiness Index, Ahvaz, Effective Environments.

References

- Anbari, M., & Haghgi, S. (2015) Investigating the individual and social factors affecting the social vitality of women study: women in urban and rural areas of delijan city. *Journal of Applied Sociology*, 25 (1), 1-26 (in Persian).
- Angner, E., Midge, N., Kenneth, G., & Jeroan, J. (2009) *Health and Happiness among older Adults*. USA: University of Alabama at Birmingham.
- Bokharæ, A., Sharbatyian, M., & Tofani, P. (2016) A Sociological study of the relationship between happiness and social health: (a case study of the 18-30-year-old youths of the city of malayer). *The Journal of Welfare Planning and Social Development*, 7 (25), 1-39 (in Persian).
- Ballas, D., & Dorling, D. (2013) The geography of happiness, in david, estimation in britain and japan. *Studies in Regional Science*, 42, 163-187.
- Ballas, D., & Dorling, D. (2007) Measuring the impact of major life events upon happiness. *International Journal of Epidemiology*, 36 (6), 1244-1252.
- Brereton, F., Clinch, J., & Ferreira, S. (2008) Happiness, geography and the environment, *Ecological Economics*, 65 (2), 386-396.
- Duncan, G. (2010) Should happiness-maximization be the goal of government?. *Journal of Happiness Studies*, 11 (2), 163-178.
- Carmona, M., Tim, H., & Tenrac, T. (2016) *Public spaces of urban spaces (various aspects of urban design)*. Translated by: Fariba Gharai, Zahra Ahari, and Ismail Salehi, Third Edition, Art University Press (in Persian).
- Dehqani, H., Akbarzadeh, F., Khoshfar, G., & Rabbani, R. (2011) A study of the impacts of economic capital on the youth happiness. *Journal of Culture Strategy*, 4 (12-13), 159-182 (in Persian).
- Directorate General of Environmental Protection of Khuzestan Province. (2019) (in Persian).
- Eddington, N., & R. Shuman. (2004) Subjective well-being presented by continuity psychology education, *The Journal of Personality & Social Psychology*, 34 (8), 41-57.
- Farahzad, H. (2013) *Happiness*. Qom: Toobaye Mohabat Publications (in Persian).
- Fazelian, P., & Azimi, S. (2014) The teacher's perspective on how to delight schools considering the physical standards. *Journal of Educational Research*, 29, 41-61 (in Persian).
- Firoozi, M.A., Mohammadi Deh Cheshme, M., & Saedi, J. (2017) Evaluation of environmental sustainability indicators, with emphasis on air pollution and industrial pollutants, case study: ahvaz metropolis. *Journal of Urban Ecology Research*, 8 (1), 13-28 (in Persian).
- Fozoni, B., Estelaji, A., & Vali shariat Panahi, M. (2018) The role of environmental factors in rural economy development (Case study of dilman district of shahkhal). *Journal of New Attitudes in Human Geography*, 9 (3), 25-49 (in Persian).
- Galati, D., Manzano, M., & Sotgiu, I. (2006) The subjective components of happiness and their attainment: a cross-cultural comparison between italy and cuba. *Social Science Information*, 4 (45), 601-630.
- Golabi, F., & Akhsha, N. (2016) Social happiness and social participation. *Journal of Applied Sociology*, 26 (3): 139-160 (in Persian).
- Hall, J., & Helliwell, J.F. (2014) *Happiness and Human Development*. UNDP: Human Development Reports Occasional Paper.
- Hills, P., & Argyle, M. (2001) Emotional stability

- as a major dimension of happiness. *Personality and Individual Differences*, 31 (8), 1357-1364. *Statistical Center of Iran*. Available at: <https://www.amar.org.ir/> (2017) (in Persian).
- Kazemianpour, Z., & Shahryari, A. (2018) The impact of culture on social variables, comparative study of the concept of happiness in Tehran and Arzaneh. *Journal of Intercultural Studies*, 12 (33), 73-99 (in Persian).
- Kaushik, V., & Jaggi, P. (2011) Predicting happiness in urban males and females through perception of resource adequacy. *Studies on Home and Community Science*, 5 (1), 39-44.
- Kim, S. (2011) *Sociological studies on happiness in cross-national contexts: effects of economic inequality and marriage*. University of Lawa: Theses and Dissertations Center
- Khakran, Sh. (1999) Geographical theory of the philosophy of history. *Journal of Universe of Thought*, (77), 49-55 (in Persian).
- Kharestani, E., & Seifi, F. (2015) The role of happiness (jollity) and liveliness in the islamic life style. *Journal of Islamic Social Studies*, 20 (4), 107-126 (in Persian).
- Khoshfar, G., Janalizadeh, H., Akbarzadeh, F., & Dehghani, H. (2014) The impact of social capital on the youth happiness (case study: babolsar cit). *Journal of Social Welfare Quarterly*, 13 (51), 283-314 (in Persian).
- Kia, A., & Amiri, R. (2013) A Study of social happiness and its related factors among 15-64 year-old citizens of ahvaz city. *Journal of Welfare Planning and Social Development*, 4 (15), 138-174 (in Persian).
- Lourdes, R., Extremera, N., Duran, A. (2012) Core self-evaluations, meta-mood experience, and happiness: Tests of direct and moderating effects. *Personality and Individual Difference*, 53, 207-212.
- MacGREGOR, S. L. T. (2010) *Well-being, Wellness and Basic Human Needs in Home Economics*. [on-line]. Available: http://www.consultmcgregor.com/documents/publications/well-being_wellness_and_basic_human_needs_in_home_economics.
- Meyers, D. (2010) The friends, funds and faith of happy people. *American psychology*, 55 (1), 56-67.
- Mitchell, L., Frank, M. R., Harris, K. D., Dodds, P. S., & Danforth, C. M (2013) The geography of happiness: connecting twitter sentiment and expression, demographics, and objective characteristics of place. *PLOS ONE*, 8 (5), 1-15.
- Mota, G. L., & Trigo Pereira, P. (2008) *Happiness, Economic Well-being, Social Capital the Quality of institutions*. Portugal: Porto University Press.
- Okulicz-Kozaryn, A., & Mazelis, J.M. (2016) Urbanism and happiness: A test of wirth's theory of urban life. *Urban Studies*, 55 (2), 1-16.
- Pour Ahmad, A. (2013) *The Realm and Philosophy of Geography*. Tehran: University of Tehran Publications, (in Persian).
- Rabani Khorasgan, R., Rabani, A., Abedi, M., & Ganji, M. (2008) A theoretical and empirical study on attitudes of heads of households towards everyday life in isfahan. *Cultural Studies and Communication*, 3 (8), 41-78 (in Persian).
- Rauf, S. H. R., & Ghaderi, Z. (2016) Components of occurring happiness in islam. *Journal of Islamic Social Studies*, 107, 214-223 (in Persian).
- Sajadian, N., Nemati, M., Damanbagh, S., & Shojaeian, A. (2016) An Analysis of rapid urbanization growth and quality of life in ahvaz metropolitan. *Journal of Geography and Urban-Regional Planning*, 6 (18), 187-213 (in Persian).
- Samadi Ghorbani, S., & Toghyani, M. (2017) A critical analysis of the «global happiness index» with an islamic approach. *Journal of the Knowledge of Islamic Economics*, 15, 93-105 (in Persian).
- Sepahvand, R., & Jafari, S. (2017) The effect of societal security feeling on Social capital and Social vitality. *Journal of Social Capital Management*, 3 (4), 521-541 (in Persian).
- Shakoei, H. (2011) *New Perspectives in Urban Geography*, Tehran: Gitashenasi Publication (in Persian).
- Shamsolahrari, M. (2011) *The happy ways to live from the perspective of the Holy Quran*. MA Thesis, Faculty of Quran Science and Hadith, Isfahan University (in Persian).
- Sohrabzadeh, M., Hoseinizadeh, S., Emamalizadeh, H., & Sakhaei, A. (2017) Capital and happiness; the relationship between social and cultural capital and happiness. *Journal of Welfare Planning and Social Development*, 7 (28), 123-156 (in Persian).
- Stanca, L. (2008) *The Geography of Economics and Happiness*. Springer.
- Taherian, H., Feiz, D., & Heydarkhani, Z. (2014) Studying the effective managerial and organizational factors on the happiness and joy in the universities and their effects on the knowledge production. *Journal of Research and Planning in Higher Education*, 20 (2), 99 -116 (in Persian).
- Zare Shahabadi, A., Mobaraki, M., & Ferdosi Zade,

- E. (2014) Analysis of the relationship between social vitality and tendency to addiction (18-30 year-old youth in the city of Yazd). *Quarterly Journal of Contemporary Sociological Research*, 4 (6), 145-174 (in Persian).
- Zarei Matin, H., Ahmadi Zahrani, M., & Haghgoyan, G. (2010) The role of university in creating factors affecting happiness. *Journal of Culture at Islamic University*, 13 (2), 5-27 (in Persian).
- Zeinimalekabadi, H., & Nilsaz, N. (2012) The place of happiness in the qur'an and narrations. *Journal of Culture at Islamic University*, 1, 50-67 (in Persian).

پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران
سال نهم، شماره پیاپی (۲۸)، شماره اول، بهار ۱۳۹۹
نوع مقاله: پژوهشی
تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۸/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۲/۲۶
صص ۷۹-۱۱۲

شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر نشاط شهری در اهواز

ناهید سجادیان، استاد، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران

اهواز، اهواز، ایران

nsajadian@scu.ac.ir

مرتضی نعمتی *، استادیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید

چمران اهواز، اهواز، ایران

m.nemati@scu.ac.ir

صفیه دامن باغ، دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید

چمران اهواز، اهواز، ایران

s-damanbagh@stu.scu.ac.ir

چکیده

گسترش شهرنشینی و افزایش مسائل اجتماعی در شهر اهواز، که سلامت روانی، اجتماعی و به دنبال آن نشاط شهروندان را در معرض خطر قرار می‌دهد، لزوم توجه به وضعیت نشاط شهروندان را براساس شاخص‌های مناسب در این شهر مشخص می‌کند. این پژوهش به لحاظ روش‌شناسی، توصیفی-تحلیلی و در حیطه جغرافیای رفتاری است. ابتدا لیست اولیه‌ای از متغیرهای کلیدی و تبیین‌کننده نشاط از منابع و پیشینه موضوع، استخراج و سپس از روش دلفی برای تکمیل این متغیرها و اولویت‌بندی آنها استفاده شد. جامعه آماری پژوهش حاضر، کارشناسان و متخصصان (شامل استادان دانشگاه، کارشناسان شهرداری‌ها و امور شهری در اهواز) هستند که با توجه به نبود چارچوب نظری و نداشتن شناخت کافی از تعداد و ویژگی‌های جامعه آماری و همچنین با در نظر گرفتن ماهیت و هدف پژوهش و روش نمونه‌گیری، که به‌طور عمده مبتنی بر رویکرد کیفی-اکتشافی و کارشناس محور است، تعداد ۴۰ کارشناس به‌عنوان نمونه در نظر گرفته شدند. برای تحلیل و اولویت‌بندی محیط‌های اثرگذار در نشاط شهروندان اهواز از مدل شباهت به گزینه ایدئال فازی استفاده شد. براساس یافته‌های پژوهش، در بخش شناسایی شاخص‌ها از نظر کارشناسان، شاخص‌های مؤثر و مختلفی در قالب محیط‌های اقتصادی، اجتماعی-رفتاری، کالبدی، فراغتی، سیاسی-اداری، محیط طبیعی و زیست‌بوم، ذهنی-ادراکی و مذهبی-اعتقادی دسته‌بندی شدند. تحلیل اولویت‌های محیط‌های اثرگذار در نشاط شهروندان شهر اهواز نشان می‌دهد محیط طبیعی و زیست‌بوم با کسب امتیاز ۰/۵۴۴۳ در رتبه و اولویت اول قرار گرفته است. عوامل محیط اقتصادی با امتیاز ۰/۵۳۴۷ در اولویت دوم و محیط فراغتی با امتیاز ۰/۵۳۴۶ در اولویت سوم برای ایجاد و تقویت نشاط شهروندان قرار دارند. عوامل مربوط به محیط‌های کالبدی، اجتماعی-رفتاری، ذهنی-ادراکی، سیاسی-اداری و مذهبی-اعتقادی به ترتیب با کسب امتیاز ۰/۵۲۹۶، ۰/۵۲۲۰، ۰/۵۱۷۴، ۰/۵۱۶۸ و به‌عنوان اولویت چهارم تا هشتم اهمیت برای ایجاد و تقویت شادابی و نشاط شهروندان اهوازی از نظر کارشناسان پژوهش شناسایی شده‌اند که پیشنهاد می‌شود به‌منظور برنامه‌ریزی برای ایجاد و تقویت نشاط در شهر اهواز براساس این اولویت‌بندی اقدام شود. **واژه‌های کلیدی:** محیط شهری، نشاط شهری، شاخص شادکامی، شهر اهواز، محیط‌های اثرگذار

* نویسنده مسئول: ۰۹۱۲۲۳۹۴۲۰۵

این مقاله برگرفته از رساله دکتری خانم صفیه دامن باغ دانشجوی جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز است.

Copyright©2020, University of Isfahan. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>), which permits others to download this work and share it with others as long as they credit it, but they can't change it in any way or use it commercially.

Doi: [10.22108/srspj.2020.119936.1464](https://doi.org/10.22108/srspj.2020.119936.1464)

مقدمه و بیان مسئله

احساس شادی و نشاط، یکی از ضروری‌ترین خواسته‌های فطری و نیازهای روانی انسان به شمار می‌رود و به علت تأثیرات عمده بر سالم‌سازی و بهسازی جامعه، مدت زیادی است که ذهن آدمیان را به خود مشغول کرده است (ربانی خوراسگانی و همکاران، ۱۳۸۶: ۴۲). شادی و نشاط از جمله حالات روحی اصیل و فطری انسان است؛ یعنی اساس خلقت و فطرت بر شادی و نشاط بنا نهاده شده است. غم و شادی، هر دو ملازم انسان‌اند؛ ولی آنچه اصالت دارد، شادی و نشاط است (فرحزاد، ۱۳۹۴: ۲۲). انسان‌ها بنا بر سرشت و ماهیت وجودی خویش، همواره از افسردگی‌گریزانند و دوست دارند به‌سوی شاد بودن و شاد زندگی کردن در حرکت باشند. بر این اساس، احساس نشاط از آغاز تمدن انسانی، یکی از نیازهای اساسی نوع بشر در تمامی فرهنگ‌ها به شمار رفته است (Kaushik and Jaggi, 2011: 39) و استنباط بشر نیز از غایت زندگی، رسیدن به شادمانی و نشاط بوده است؛ بنابراین، انسان برحسب ذات و فطرت خود، موجودی هدفمند و جویای نشاط، خوشبختی و سعادت است و به‌جرت می‌توان ادعا کرد که تمامی کوشش انسان‌ها در زندگی برای دستیابی به نشاط در آینده است (عنبری و حقی، ۱۳۹۳: ۲). امروزه نیز بخشی از تلاش‌ها و هزینه‌های شهروندان برای دستیافتن به شادی، نشاط و فضاهای نشاط‌آور (به‌ویژه در محیط‌های شهری) است؛ زیرا شادی و نشاط، موتور محرک انسان برای انجام‌دادن امور و فعالیت‌های اوست. با وجود این، در طول تاریخ، درک بشر از نشاط متفاوت بوده و تنش‌های بسیاری برای فهم و تعریف نشاط انجام گرفته که این مفهوم را در ظرف زمان و مکان دگرگون کرده است (Ballas and Dorling, 2007: 1244). نشاط، مفهومی چندوجهی است که در حوزه علمی از نیمه دوم قرن بیستم به‌عنوان موضوعی میان‌رشته‌ای مطرح شده است و در حوزه‌های گوناگون، تعریف‌های متفاوتی از آن وجود دارد. در اواخر قرن بیستم، بحث شادمانی و نشاط بشر به‌عنوان یکی از موضوعات مهم بررسی شد؛ زیرا یکی از مشکلات جوامع، غفلت از شادی و نشاط و در نتیجه،

افزایش بیماری‌های روانی از قبیل اضطراب و افسردگی، به‌ویژه در شهرها بوده است (فاضلیان و عظیمی، ۱۳۹۳: ۴۲). در طول قرن بیست و یکم نیز مطالعه علمی نشاط به‌سرعت در حال گسترش بوده است؛ بنابراین، این امر، مطالعات مربوط به نشاط و رفاه ذهنی را به‌عنوان جزئی ضروری در تعریف سلامتی در فرهنگ‌ها و جوامع مختلف معرفی کرده است. دانشمندان مختلف به‌علت تبعات و کارکردهای روانی و اجتماعی متعدد مسئله نشاط به آن توجه کرده‌اند و رشته‌ها و شاخه‌های مختلف علوم کوشیده‌اند هر کدام از منظری خاص، گوشه‌هایی از ابعاد نشاط را تحلیل کنند. پژوهشگران و متفکران علوم انسانی در دوره‌های مختلف، همواره به احساس نشاط و عوامل مؤثر در ایجاد آن توجه کرده‌اند؛ برخی از این عوامل به درون انسان مربوط می‌شوند؛ مانند اعتقادات دینی، اصول اخلاقی و عرفانی و نگاه افراد به مسائل مختلف و برخی نیز به عوامل محیط بیرون، مانند تأثیر عوامل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، محیطی زیستی و فرهنگی مربوط‌اند. در شهرها نیز به‌عنوان محیط زندگی شهروندان، محرک‌های بسیاری در شکل‌گیری نشاط شهروندان تأثیرگذار هستند و دست‌یافتن به نشاط، مستلزم داشتن سلامت روان، سلامت اجتماعی و وجود محرک‌های محیطی در پیرامون فرد و زندگی اوست؛ به‌گونه‌ای که براساس پژوهش‌های آدام اسمیت^۱ محیط، بیشترین تأثیر را بر شادی و نشاط می‌گذارد. این محیط برای اجتماع، شهر و برای فرد، خانه است (کارمونا و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۳)؛ بنابراین، یکی از مسائل مهمی که به‌طور مداوم باید در جست‌وجوی آن بود، سطح نشاط شهروندان در محیط‌های شهری است (Mitchell et al, 2013: 1). همسو با این موضوع، امروزه، تأمین نشاط شهروندان به یکی از مسائل و دغدغه‌های اصلی نظام‌های مدیریت شهری در کشورهای توسعه‌یافته تبدیل شده است. در کشورهای در حال توسعه نیز برنامه‌ریزی و طراحی شهری از مقیاس‌ها و نیازهای انسانی دور شده و در نتیجه، از ارزش‌ها و جاذبه‌های اجتماعی و فرهنگی فضاهای شهری کاسته شده است. تداوم چنین

¹ Adam Smith

محل‌های حاشیه‌نشین و اسکان غیررسمی که حدود ۴۰ درصد وسعت شهر اهواز را تشکیل می‌دهد و مسائل و مشکلات آن (ازجمله کیفیت نامطلوب سطح زندگی از جنبه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، محیطی و غیره در این مناطق)، نشان‌دهنده کیفیت زندگی بخش گسترده‌ای از ساکنان شهر اهواز است (سجادیان و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۰۱). همچنین، این شهر با میزان زیادی از نرخ جرم مواجه است. بافت ناهمگن جمعیتی شهر اهواز و وجود قومیت‌های متعدد، که گاهی به بروز چالش‌های قومی می‌انجامد، بر میزان نشاط شهروندان اثر می‌گذارد که پیامدهای آن بر نظم اجتماعی و سلامت روحی - روانی شهروندان، جبران‌ناپذیر هستند. شرایط خاص آب و هوایی استان خوزستان و شهر اهواز نیز علت دیگری برای طرح مسئله نشاط شهروندان شهر اهواز و عوامل مرتبط با آن است (کیا و امیری، ۱۳۹۲: ۱۴۲)؛ زیرا در سال‌های اخیر، یکی از پدیده‌هایی که به‌طور مکرر بر شرایط آب و هوایی شهرستان و شهر اهواز تأثیر گذاشته است، گرد و غبار است. ازجمله آثار و تبعات این پدیده در شهر اهواز، مخاطرات بهداشتی و تأثیر در حوزه سلامت شهروندان (بیماری‌های تنفسی، قلبی و...)، مهاجرت (انگیزه و موج تمایل به مهاجرت اقشار متوسط و یا افراد و بیماران با سیستم دفاعی ضعیف) و آلودگی هوای شهر اهواز به‌علت وجود مناطق صنعتی و صنایع سنگین مستقر در اطراف این شهر است. براساس آخرین طرح جامع آلودگی هوای شهر اهواز، ۶۴ درصد آلودگی‌ها به صنایع مستقر در این شهر اختصاص دارد که در این میان، صنایع نفتی، بیشترین سهم آلودگی هوا را دارند (فیروزی و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۰). براساس گزارش اداره کل حفاظت محیط زیست استان خوزستان، وضعیت و میانگین تعداد روزهای سال در ماه‌های مختلف برحسب میزان آلودگی در سال ۱۳۹۷، تعداد روزهای پاک، ۹ روز؛ روزهای سالم، ۲۲۳ روز؛ روزهای ناسالم برای افراد حساس، ۹۳ روز؛ روزهای ناسالم، ۱۹ روز؛ روزهای بسیار ناسالم، ۱۲ و روزهای خطرناک، ۷ روز بوده است (اداره کل حفاظت محیط زیست استان خوزستان، ۱۳۹۷)؛ بنابراین در حال حاضر، در شهر اهواز، نشاط محیطی شهروندان، مسئله مهمی است که با توسعه روند شهرنشینی و

روندی موجب شده است زندگی مدنی فضاها و تمدن شهری با خطر روبرو شوند. با توجه به این امر، امروزه مبانی نظری جدیدی در فضای ارزیابی توسعه‌یافتگی جوامع به‌ویژه شهرها با عنوان «اندازه سطح شادکامی جامعه» مطرح شده‌اند و به دنبال آن، شکل‌گیری نهضت شاخص‌سازی برای سنجش شادکامی و نشاط در جهان، باعث معرفی شاخص‌ها و مؤلفه‌های متعددی برای سنجش شادی و نشاط شده است. «شاخص شادی وینهوون^۱»، «شاخص سیاره شاد^۲»، «شاخص شادی ناخالص ملی^۳»، «شاخص زندگی بهتر^۴» و «شاخص جهانی شادی^۵» از این قبیل است (صمدی‌قربانی و طغیانی، ۱۳۹۵: ۹۵). برخی نهادهای فعال در عرصه مدیریت توسعه، شاخص‌های مزبور را به‌عنوان ملاکی برای ارزیابی توسعه‌یافتگی کشورها و شهرها طراحی کرده و مبنای رتبه‌بندی کشورها و شهرها از نظر سطح توسعه‌یافتگی قرار داده‌اند. همچنین با تأمل در شرایط کنونی شهر اهواز، این مسئله احساس می‌شود که عوامل برهم‌زننده تعادل، آرامش و سلامت شهروندان، افزایش و پیچیدگی خاصی یافته‌اند. درحقیقت، امروزه تغییر شکل زندگی، گسست روابط، نبودن محیط‌های فرح‌بخش، افزایش مصرف‌گرایی، ترویج و تبلیغ شادی‌های کاذب، گسترش خشونت و نداشتن تعریف درستی از نشاط و مشکلات گوناگون دیگر، توجه به نشاط شهروندان در محیط‌های شهری به‌ویژه در شهر اهواز را به مسئله‌ای مهم تبدیل کرده است. علاوه بر این، شهر اهواز به‌عنوان یک کلان‌شهر با مشکلات زیادی در قالب زندگی شهری مواجه است؛ زیرا روند شهرنشینی در این شهر به‌گونه‌ای بوده است که پس از انقلاب اسلامی و به‌ویژه در زمان جنگ تحمیلی و پایان آن، مهاجرت روستاییان و مهاجرت از دیگر شهرهای استان به‌شدت گسترش یافته است که این نوع توسعه شهری با خود، مسائل و مشکلات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی زیادی را به همراه داشته است؛ ازجمله پیدایش و گسترش

¹ Veenhoven Happiness Index (1984)

² Happy Planet Index (HPI) (2006)

³ Gross National Happiness (GNH) (2010)

⁴ Better Life Index (2011)

⁵ World Happiness Index (2012, 2015)

نشان نمی‌دهند و در نتیجه، ارزیابی صحیحی از سطح نشاط در این شهر ندارند. بر این اساس، برای انطباق بیشتر ابزارها و مؤلفه‌های سنجش نشاط با شرایط محیطی، مکانی و بومی در شهرهای ایران و به‌ویژه شهر اهواز، ضرورت دارد که مؤلفه‌ها و شاخص‌های ترکیبی جدیدی برای اندازه‌گیری سطح نشاط شهروندان استخراج و طراحی شوند؛ بنابراین با در نظر گرفتن مسئله مطرح شده، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به دو پرسش است: ۱- مؤلفه‌ها و محیط‌های اثرگذار بر نشاط شهروندان اهواز از نظر کارشناسان کدامند؟ ۲- اولویت‌بندی این محیط‌ها از نظر اهمیت برای ایجاد و تقویت نشاط شهروندان اهواز چگونه است؟

پیشینه پژوهش

درباره موضوع پژوهش، مطالعات خارجی و داخلی متعددی وجود دارند که از زوایای گوناگونی به بحث شادی و نشاط توجه کرده‌اند که برخی از آنها در جدول شماره ۱ آمده‌اند.

افزایش مسائل و مشکلات شهری، اهمیت آن، روزبه‌روز بیشتر می‌شود؛ به‌گونه‌ای که این مسائل، سلامت روانی، اجتماعی و به دنبال آن، نشاط شهروندان را در معرض خطر قرار می‌دهند و این امر، لزوم توجه به وضعیت نشاط شهروندان در اهواز را مشخص می‌کند؛ اما برای رسیدن به این مهم، وجود شاخص‌های مناسب و مختلف برای سنجش نشاط شهروندان اهواز ضرورت دارد. مسئله مهم در این مورد، توجه به بحث تفاوت‌های محیطی و مکانی و مبانی و رویکردهای به‌کاررفته در طراحی شاخص‌های سنجش شادی و نشاط است که فهم و تعریف این مفهوم را در ظرف زمان و مکان دگرگون می‌کند. علاوه بر وجود تفاوت مفهومی در زمینه نشاط بین رویکرد اسلامی در کشور ایران و رویکرد مدنظر در تدوین شاخص‌های جهانی شادی و نشاط، نماگرهای تشکیل‌دهنده این شاخص‌ها در برخی موارد با آموزه‌ها، شرایط محیطی و بومی کشور و به‌ویژه شهر اهواز، ناسازگار است؛ از این رو، این شاخص‌ها به‌عنوان ابزاری معتبر، تصویر درستی از سطح نشاط شهروندان شهر اهواز

جدول ۱- پیشینه مطالعات خارجی و داخلی مرتبط با بحث شادی و نشاط

Table 1- Background of foreign and domestic studies related to the discussion of happiness

پژوهشگر	سال	عنوان پژوهش	خلاصه‌ای از نتیجه پژوهش
روستین ^۱	۲۰۱۰	فساد، شادی، اعتماد اجتماعی و دولت رفاه	بین نشاط و خوشبختی فردی و رفاه عمومی با دو متغیر میزان فساد و سطح اعتماد اجتماعی در جامعه، رابطه وجود دارد. در کشورهای با برنامه رفاه عمومی و گسترده، میزان فساد، اندک و سطح اعتماد اجتماعی و سطح شادی و خوشبختی اجتماعی، زیاد است و برعکس، کشورهای با سیستم رفاه کوچک‌تر به فساد بیشتر و سطح کمتر اعتماد اجتماعی و خوشبختی اجتماعی میل می‌کنند.
ویکروس ^۲	۲۰۱۲	بهبودی ذهنی و نشاط در مناطق شهری و اجتماعات روستا-شهری	براساس نتایج از نظر پاسخ‌ها و پیش‌شرط‌های درک‌شده برای تأثیر نشاط در محله‌های مطالعه‌شده، تفاوت وجود دارد. همه این تفاوت‌ها با متغیرهای اجتماعی-اقتصادی توضیح داده نمی‌شوند؛ بلکه نتایج نشان می‌دهند جهت‌گیری فرهنگی نیز به‌عنوان تعیین‌کننده برای ارزیابی نشاط و همچنین انتخاب مکان‌ها در نظر گرفته می‌شود.
کلوتیر ^۳	۲۰۱۴	بررسی آثار توسعه پایدار بر محله‌های بانشاط	همه انسان‌ها به نشاط و خوشبختی تمایل دارند و جوامعی که پایداری و نشاط را اهداف نهایی در نظر بگیرند، در طول زندگی ساکنان فعلی، آن را جذب و برای نسل‌های آینده نیز حفظ می‌کنند. شهرهای آینده، ادامه تمدن هستند و باید به‌گونه‌ای توسعه پیدا کنند که به رابطه پایدار با محیط طبیعی و اجتماعی کمک کنند و توسعه جوامع با هدف فراهم‌آوردن ساکنان با بزرگ‌ترین فرصت‌های نشاط، کلید آینده پایدار است.

¹ Rothstein

² Weckroth

³ Cloutier

پژوهشگر	سال	عنوان پژوهش	خلاصه‌ای از نتیجه پژوهش
وینهون ^۱ و برول ^۲	۲۰۱۵	جغرافیای نشاط، پیکره‌بندی ارزیابی عاطفی و شناختی زندگی در سراسر ملل	سطح نشاط در کشورهای مختلف، بسیار متفاوت است.
اسمیت ^۳ و رید ^۴	۲۰۱۷	هستی‌شناسی، سلامتی و جغرافیای نشاط	پژوهش آنها به‌طور انتقادی از «علم شادی و نشاط» برای تمرکز بر یک موضوع منحصربه‌فرد و طرح ایجاد یک جایگزین برای برنامه‌ریزی در تحقیقات جغرافیایی درباره سلامت استفاده کرده است. استدلال پژوهشگران این بوده است که این پژوهش، جنبه‌های متفاوتی را جمع‌آوری کرده است که قبلاً از نظر جغرافیایی، بهیستی و مطالعات مؤثر بر انسان مطرح شده‌اند و فضای بیشتری را برای زمینه علمی گسترده‌تر در این زمینه فراهم کرده‌اند.
بخارایی و همکاران	۱۳۹۷	تحلیل فضایی نشاط اجتماعی در سطح مناطق شهری مشهد	براساس یافته‌های پژوهش، معیار نشاط اجتماعی شهروندان در حد متوسط به دست آمده است و سطح‌بندی نشاط اجتماعی در هر منطقه نشان می‌دهد که وضعیت نشاط‌دهندگی تیپ سرد و وضعیت نشاط‌گیرندگی (رسیدن به آرامش و آسودگی خاطر) و تأثیر بر دیگری (نفوذ اجتماعی) و نشاط‌دهندگی تیپ گرم در بین مناطق مختلف شهر مشهد متفاوت است.
ممبینی	۱۳۹۶	بررسی رابطه عوامل فردی-اجتماعی با نشاط اجتماعی در شهر اهواز	متغیرهای احساس محرومیت نسبی، احساس آنومی، سرمایه اجتماعی، دینداری، احساس بی‌قدرتی، انزوای اجتماعی، پرخاشگری و خشونت در محیط خانواده و پایگاه اقتصادی-اجتماعی، با احساس نشاط و شادکامی، رابطه معنی‌دار داشته‌اند.
صمدی‌قربانی و طغیانی	۱۳۹۵	تحلیل انتقادی «شاخص جهانی شادی» با رویکرد اسلامی	شاخص جهانی شادی از نظر تعریف مفهوم شادی و نشاط و مؤلفه‌های پیشنهادی با آموزه‌های اسلامی، سازگاری ندارد.
قرائی و همکاران	۱۳۹۵	بررسی فرایند طراحی معماری با رویکرد نشاط اجتماعی در شهر	نتایج پژوهش آنها نشان دادند که طراحی فضاهای باز و سبز محلی و یا در مقیاس بزرگ‌تر، محلات پیاده‌مدار، محلات متراکم با کاربری‌های مختلط، دسترسی‌های فیزیکی و بصری به طبیعت، ایجاد فرصت‌های فرهنگی-اجتماعی-تفریحی در مجاورت محلات و شهرک‌های مسکونی، کاهش وابستگی زندگی شهری به اتومبیل و ترویج حمل‌ونقل عمومی از راهبردهای ارتقای سلامت عمومی از طریق نقش معماری و طراحی شهری به شمار می‌آیند.
رضادوست و همکاران	۱۳۹۳	بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر نشاط اجتماعی در استان خوزستان	احساس آنومی، احساس امنیت، اعتماد اجتماعی، دینداری، احساس محرومیت و سن، تأثیر معنی‌داری بر میزان نشاط اجتماعی داشته‌اند؛ به‌گونه‌ای که این ۶ متغیر با توجه به ضرایب β به ترتیب، بیشترین تأثیر را بر متغیر وابسته داشته‌اند.
عنبری و حقی	۱۳۹۳	بررسی عوامل فردی و اجتماعی مؤثر بر نشاط اجتماعی زنان، مورد مطالعه: زنان مناطق شهری و روستایی شهرستان دلیجان	از میان عوامل اجتماعی، دو متغیر مقبولیت اجتماعی و احساس عدالت اجتماعی در مناطق روستایی و پنج مقوله رضایت از زندگی، کیفیت زندگی، اعتقادات دینی، احساس عدالت اجتماعی و پایگاه اجتماعی-اقتصادی در مناطق شهری، بیشترین سطح تغییرات نشاط اجتماعی زنان را تبیین کرده‌اند.
کیا و امیری	۱۳۹۲	بررسی میزان نشاط اجتماعی و عوامل مرتبط با آن در بین شهروندان ۱۵ تا ۶۴ سال شهر اهواز	بین پایگاه اجتماعی-اقتصادی (در هر دو بعد ذهنی و عینی)، احساس عدالت اجتماعی، همبستگی اجتماعی، اعتماد اجتماعی، رضایت اجتماعی، احساس امنیت اجتماعی، پابندی به اعتقادات مذهبی، میزان رضایت از خدمات شهری و نشاط اجتماعی، رابطه مثبت و معنادار و بین احساس محرومیت نسبی و احساس بی‌هنجاری و نشاط اجتماعی، رابطه منفی و معنادار وجود دارد.
بابایی و خوئی‌نژاد	۱۳۸۹	بررسی میزان نشاط و شادابی و معرفی راهکارهای تقویت آن	شادابی و سرزندگی، حلقه گمشده در زندگی شهری امروزی است که بخشی از این ناشادمانی شهروندان، علت‌هایی از جمله شرایط سخت زندگی در شهرهای بزرگ دارد و البته فضاهای شهری نیز در این عرصه بی‌تأثیر نیستند.

منبع: مطالعه و گردآوری نگارندگان

1 Veenhoven

2 Brulé

3 Smith

4 Reid

در پژوهش‌های مذکور، سه جهت‌گیری اساسی دیده می‌شود. در برخی از آنها سنجش میزان نشاط و در برخی دیگر، تهیه ابزارهایی برای سنجش نشاط و در گروهی دیگر، شیوه‌های افزایش شادکامی و نشاط، هدف اصلی بوده است. به‌لحاظ نظری نیز در بیشتر پژوهش‌ها، نظریه‌های روان‌شناختی و اجتماعی مؤثر بر نشاط بررسی شده‌اند. واضح است که در پژوهش‌های پیشین، بیشتر پژوهشگران، نشاط را از بعد روانی (فردی) و اجتماعی بررسی کرده‌اند و از دیدگاه آنان، نشاط به‌صورت فردی و یا در فرایند رابطه فرد با گروه تحقق می‌یابد و به عوامل و ابعاد نشاط از جنبه‌های مختلف اقتصادی، کالبدی، فراغتی، اعتقادی، سیاسی و غیره، کمتر توجه شده است. این در حالی است که نشاط علاوه بر عوامل فردی-روانی و اجتماعی ممکن است از عوامل و محیط‌های بیرونی دیگری نیز متأثر باشد. در غیر این صورت، از دید ناظر بیرونی، نشاط، چیزی جز مجموعه‌ای از کیفیات روحی و هیجان‌های طرب‌انگیز فردی و یا فرد در ارتباط با گروه نخواهد بود. اگر این کیفیات فرح‌بخش، علاوه بر عوامل فردی و گروهی، معانی محیطی از جمله محیط اقتصادی، کالبدی، فراغتی، اعتقادی و سیاسی نداشته باشند، تعریفی جز معدودی حالات درونی فردی نخواهند داشت؛ بنابراین، نشاط همان سطح برخورداری از مواهب زندگی عمومی همراه با اقناع ذهنی و اجماع عینی است؛ یعنی باید تعریف فردی و بیرونی از نشاط با یکدیگر تقارن داشته باشند؛ در غیر این صورت، معانی دیگری از آن بیان نشده و نشاط در حد مجموعه‌ای از احساسات و هیجان‌ات فیزیولوژیک باقی مانده است؛ بنابراین، وجه تمایز این پژوهش با پژوهش‌های پیشین در این است که علاوه بر استفاده از دیدگاه‌های روان‌شناسی و اجتماعی سعی می‌شود از دیدگاه‌های فلسفی، اقتصادی و غیره نیز در بحث

نشاط استفاده شود. از لحاظ روش‌شناسی نیز ابزار سنجش نشاط در پژوهش‌هایی که تا کنون انجام شده‌اند، پرسش‌نامه‌های استاندارد شده جهانی بوده‌اند که این پرسش‌نامه‌ها به‌عنوان ابزاری معتبر، تصویر درستی از سطح نشاط شهروندان شهر اهواز نشان نداده‌اند. بر این اساس، در این پژوهش با استفاده از روش دلفی سعی شد مؤلفه‌ها و شاخص‌های ترکیبی جدیدی برای اندازه‌گیری سطح نشاط شهروندان شناسایی شوند که با شرایط محیطی، مکانی و بومی شهر اهواز، سازگاری بیشتری دارند. به‌صورت خلاصه، آنچه از بررسی پیشینه پژوهش در این زمینه به دست می‌آید، آن است که با وجود مطالعاتی که درباره نشاط و به‌ویژه نشاط شهری انجام شده‌اند، مطالعه‌ای درباره شناسایی و تعیین اولویت و اهمیت مؤلفه‌ها و محیط‌های اثرگذار در نشاط شهروندان به‌ویژه شهر اهواز، مشابه پژوهش حاضر انجام نشده است و مطالعه پیش رو، این خلأ پژوهشی را جبران می‌کند.

مبانی نظری

مفهوم نشاط

موضوع نشاط، مفهومی چندوجهی است که به‌عنوان موضوعی میان‌رشته‌ای مطرح شده است و در حوزه‌های گوناگون، تعریف‌های متفاوتی از آن وجود دارد. بررسی و مرور این تعریف‌ها، احتمالاً در تعیین مفهوم نشاط در قلمرو علم و معرفت‌های مشترک برای این مفهوم مؤثر است و از این طریق، سنجش مشترکی از این مفهوم به عمل می‌آید؛ بنابراین، در جدول شماره ۲ به برخی از این تعریف‌ها از دیدگاه افراد و جنبه‌های مختلف اشاره می‌شود.

جدول ۲- برخی از تعریف‌های نشاط از دیدگاه افراد مختلف

Table 2 - Some definitions of happiness from different perspectives

منبع	تعریف نشاط	دیدگاه
(Eddington and Shuman, 2004: 42)	آنها رضایت از مقوله‌های خاص زندگی، وجود عواطف مثبت فراوان (خلق و عواطف خوشایند) و نبود عواطف منفی (خلق و عواطف ناخوشایند) را به‌عنوان مؤلفه‌های نشاط معرفی کرده‌اند.	ادینگتون و شامن (۲۰۰۴)
(Angner et al., 2009: 504)	نشاط واژه‌ای با دامنه‌ای وسیع است که به حالات شناختی یا مؤثر برمی‌گردد و ضمن اینکه حالت خوشی یا احساسی را پدید می‌آورد، شامل احساس مثبت، تعهد، رضایت و معناست.	آنگر و همکاران (۲۰۰۹)
(Meyers, 2010: 57)	نشاط ناشی از قضاوت و داوری افراد درباره‌ی چگونگی گذران زندگی، خواه به‌صورت تنها و خواه به‌صورت دسته‌جمعی و مشارکتی است. از نظر او، افراد شاد، احساس امنیت بیشتری می‌کنند، آسان‌تر تصمیم می‌گیرند، روحیه‌ی مشارکتی دارند و تمایل دارند که در کارهای دسته‌جمعی با افراد اطراف خود مشارکت داشته باشند.	مایرز (۲۰۱۰)
(Lourdes et al., 2012: 209)	نشاط را براساس سه مؤلفه‌ی همبسته با یکدیگر تعریف می‌کنند: حداقل عواطف منفی، حداکثر عواطف مثبت و سطح مناسب رضایت از زندگی.	لوردس و همکاران (۲۰۱۲)
(Hall and Helliwell, 2014: 3)	سه نوع اصلی اندازه‌گیری وجود دارد: اندازه‌گیری احساسات مثبت، اندازه‌گیری احساسات منفی و ارزیابی کلیه‌ی زندگی. با هم، این سه نوع گزارش، شاخص‌های اولیه‌ی رفاه ذهنی هستند. نشاط، جنبه‌های مثبت زندگی را دربرمی‌گیرد.	هال و هیلی‌ول (۲۰۱۴)
(Mota and Trigo Pereira, 2008: 2) (سهراب‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۲۳)	نشاط مبتنی بر تعداد وقایع لذت‌بخش است. منظور از نشاط، احساس خوب لذت‌بردن از زندگی و داشتن احساسی فوق‌العاده است و با بدبختی، یعنی احساس بد متفاوت است. همچنین بکنهام استدلال کرده است که نشاط فقط درآمد یا ثروت نیست؛ بلکه ترکیبی از رفاه فردی و اجتماعی است.	جان لاک ^۱ و جرمی بنتهام ^۲ (۱۹۸۳)
(Okulicz Kozaryn, 2015: 5)	نشاط، وضعیت روانی مثبت و توأم با خشنودی است؛ به عبارتی، نشاط به‌صورت رضایتمندی اجتماعی، روانی و جسمانی، یا رضایتمندی از جریان زندگی تعریف می‌شود.	-
(Hills and Argyle, 2001: 1073) (طاهریان و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۰۰)	از نظر آرگایل، نشاط، پدیده و ویژگی‌ای در انسان است که سه مؤلفه‌ی اصلی (عاطفه‌ی مثبت، رضایت از زندگی و نبود احساسات منفی) دارد. حاصل‌شدن حالت شادی و نشاط به وجود عواطف مثبت (مانند لذت، آرامش و...) و نیز نبود احساسات یا عواطف منفی (مانند عصبانیت، اضطراب و...) وابسته است.	آرگایل ^۳ (۱۹۹۹)
(سپهوند و جعفری، ۱۳۹۵: ۵۲۷)	نشاط، داوری فرد درباره‌ی چگونگی گذران زندگی است، این نوع داوری، از ادراک شخصی فرد و تجربه‌ی احساس و عواطف مثبت، متأثر است که بر سبک تبیین، قضاوت و تصمیم‌گیری او اثر می‌گذارد.	آچدا ^۴ و همکاران (۲۰۰۴)

منبع: مطالعه و گردآوری نگارندگان

1 John Louk

2 Jeremy Bentham.

3 Argyle

4 Achda

نسبت به سعادت بشری، یعنی دیدگاه لذت‌گرایی^۵ و دیدگاه سعادت‌گرایی^۶ یافته می‌شود که در شکل شماره ۱ نشان داده شده‌اند.

لذت‌گرایی	<p>• در این دیدگاه، تأکید بر کسب حداکثر لذت و اجتناب از هر گونه درد مورد توجه است و بهزیستی را به شادی ذهنی و تجربه لذت متصل می‌کند و بیشتر رویکردی درآمد-مصرف است.</p>
سعادت‌گرایی	<p>• در این دیدگاه، توجه به پرورش صفات نیک و خصایل برجسته اخلاقی معطوف است و پیگیری زندگی با معنا و شناسایی و رشد فضیلت‌های فردی را شیوه دستیابی به نشاط حقیقی می‌داند.</p>

شکل ۱- خلاصه دیدگاه‌های فلسفی لذت‌گرایی و سعادت‌گرایی

(MacGeregor, 2010: 845)

Fig 1- Summary of philosophical views of hedonism and Eudemonia

از دیدگاه اسلام نیز منظور از مؤلفه‌های تحقق احساس نشاط، رویکردهایی هستند که با تبعیت از آنها دستیابی به نشاط ممکن می‌شود و زندگی همراه با شادمانی به وجود می‌آید. این مؤلفه‌ها در سه حوزه معنوی و اعتقادی، اخلاقی و عملی و رفتاری (خارستانی و سیفی، ۱۳۹۳: ۱۲۲؛ شمس‌الاحرار، ۱۳۸۹: ۲۱۰؛ زینی‌ملک‌آبادی و نیل‌ساز، ۱۳۹۰: ۶۵؛ زارعی‌متین و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۱) بررسی می‌شوند که در شکل شماره ۲ نشان داده شده‌اند.

مؤلفه‌های معنوی و اعتقادی	<p>• شناخت خدا، نماز و عبادت، دعا، یاد مرگ و ایمان به آخرت، راضی بودن به قضای الهی</p>
مؤلفه‌های اخلاقی	<p>• عدم دل‌بستگی به دنیا و خصلت‌شکبایی در انسان</p>
مؤلفه‌های عملی و رفتاری	<p>• ورزش، مسافرت، کمک به حل مشکلات دیگران، شاد کردن دیگران، اشتغال به کار، غنیمت شمردن اوقات و استفاده از فرصت‌ها</p>

شکل ۲- مؤلفه‌های تحقق احساس نشاط از دیدگاه اسلام

(رثوف و قادری، ۱۳۹۴: ۱۵۸)

Fig2- Components of realizing the feeling of happiness from the perspective of Islam

⁵ Hedonism
⁶ Eudemonia

همانگونه که در جدول شماره ۲ اشاره شد، براساس مجموعه تعریف‌های اندیشمندان و مؤلفه‌های مدنظر آنها نشاط به ارزیابی افراد از کلیت زندگی و بخش‌های متعدد آن، بروز صفات و عواطف خوشایند (خوشحالی، امیدواری، دلگرمی، لذت، ارزشمندی، راحتی و آرامش ذهنی، خوش بینی و...) و ظهور علائق و علائم مثبت اجتماعی (احساس دوست داشتن، احساس اعتماد و کیفیت تعامل با دیگران، احساس امنیت و...) و نبود احساسات یا عواطف منفی و ناخوشایند (مانند عصبانیت، اضطراب و...) در افراد اطلاق می‌شود که مجموع این مؤلفه‌ها در یک محیط شهری، درنهایت، زمینه خلق شهری بانشاط را فراهم می‌کنند.

دیدگاه‌ها و نظریه‌های مختلف مرتبط با نشاط

دیدگاه‌های نظری متعددی درباره نشاط و شادمانی وجود دارند. نشاط مسئله‌ای است که علوم مختلف از جمله فلسفه، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و جغرافیا به آن توجه کرده‌اند؛ بنابراین، نظریه‌های متنوعی در این زمینه وجود دارند و چارچوب نظری پژوهش حاضر، ترکیبی از این رویکردهای مختلف است. تفکر «چگونه شادزیستن» و علاقه‌مندی به بررسی عوامل مؤثر بر خشنودی و رفاه انسان، ایده‌ای است که از دیرباز، ذهن بشر را به خود مشغول کرده است؛ به‌گونه‌ای که انسان، همواره به دنبال یافتن راهکارهایی برای بهتر زیستن و کسب لذت و بهره بیشتر از زندگی بوده است. بر همین اساس، اندیشمندان علوم مختلف و به‌ویژه، فیلسوفان، مدت طولانی است که به زندگی خوب و چگونگی به دست آوردن آن علاقه‌مند شده‌اند. از سقراط و ارسطو تا تجربه‌گرایان^۱ و فایده‌گرایان^۲ و جدیدتر از آنها، مارکوزه^۳، مکتب فرانکفورت^۴ و همه نویسندگان مهمی که تاریخ فلسفه را توصیف کرده‌اند، ماهیت نشاط و راه‌کارهای لازم برای رسیدن به آن را بررسی کرده‌اند (Galati et al., 2006: 602). به‌طور کلی، ریشه‌های تاریخی استفاده از مفهوم نشاط در دو دیدگاه اصلی فلسفی

¹ Empiricists
² Utilitarianists
³ Marcuse
⁴ Frankfurt School

ورزش، مسافرت و غیره تأکید می‌کند، با دیدگاه لذت‌گرایی، منطبق است که در این رویکرد نیز بر مؤلفه‌هایی مانند درآمد و مصرف تأکید می‌شود. علاوه بر این، مطالعات نظری اقتصاددانان دربارهٔ ارتباط مباحث اقتصادی و نشاط، بر دیدگاه فلسفی لذت‌گرایی، مبتنی است؛ زیرا در دیدگاه اقتصاددانان نیز بر مؤلفه‌هایی مانند درآمد، اشتغال، مصرف و غیره تأکید می‌شود؛ به‌عنوان مثال، ریچارد استرلین یکی از نخستین اقتصاددانانی بود که رابطهٔ ارزیابی شخصی از نشاط و درآمد را بررسی کرد (Brereton et al., 2008: 386). وی در مقالهٔ خود در سال ۱۹۷۴، با عنوان «آیا رشد اقتصادی، سرنوشت انسانی را بهبود می‌دهد؟» براساس برخی شواهد تجربی، دربارهٔ عواملی بحث کرد که به نشاط کمک می‌کنند. با استفاده از پیمایش‌های نشاط از ۱۹ کشور، استرلین دریافت که در یک کشور معین، احتمال بیشتری وجود دارد که افراد با درآمد زیاد، شادی‌شان را گزارش کنند. با استفاده از این الگو، افراد ثروتمندتر در هر زمان معین، شادی و نشاط بیشتری را گزارش کرده‌اند. در جدول شماره ۳ نیز خلاصه‌ای از نظریه‌های اقتصادی مربوط به نشاط آمده است.

بنابراین مقولهٔ شادکامی یا نشاط در فلسفه و اخلاق، ذیل مفهوم «سعادت» بیان شده است. فیلسوفان یونان باستان، شادکامی انسان را در فرایند غنی کردن فضایل اخلاقی و عالی جست‌وجو می‌کردند. در فلسفهٔ اسلامی نیز افعال انسان، غایت‌مند هستند و غایت تمام افعال، حرکت به سوی سعادت است؛ یعنی فردی از زندگی اش خشنود خواهد بود که در پی به دست آوردن فضایل اخلاقی و سعادت باشد؛ بنابراین، ساختار نشاط در دیدگاه اسلامی از یک سو، با تعریف سعادت و از سوی دیگر، با واقعیت‌های زندگی متناسب است. درحقیقت، همانگونه که در شکل شماره ۲ نیز نشان داده شده است، در دیدگاه اسلامی، مؤلفه‌های مختلفی برای نشاط مطرح شده‌اند که به دو بعد معنوی و مادی تقسیم می‌شوند. بعد معنوی نشاط در دیدگاه اسلام، با دیدگاه فلسفی سعادت‌گرایی، منطبق است که براساس آن، توجه به پرورش صفات نیک و خصایل برجستهٔ اخلاقی معطوف است و پیگیری زندگی بامعنا و شناسایی و رشد فضیلت‌های فردی، شیوهٔ دستیابی به نشاط حقیقی به شمار می‌آید. همچنین، بعد مادی نشاط در دیدگاه اسلام، که بر مؤلفه‌هایی مانند اشتغال،

جدول ۳- خلاصه‌ای از نظریه‌های اقتصادی مربوط به نشاط

Table 3 - summary of economic theories related to happiness

منبع	خلاصهٔ نظریه	نظریه پرداز	دیدگاه‌های اقتصادی نشاط
(Ballas and doring, 2013: 165)	هرچه میزان درآمدهای عمومی بیشتر باشد، به همان اندازه، شادی و نشاط بیشتر خواهد بود و وجود افسردگی عمومی در سطح جامعه با عواملی مانند بیکاری، رفاه عمومی اندک و نظایر آن ارتباط دارد.	بتهام	
(دهقانی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۶۰)	سیاست‌های اجتماعی و اقتصادی، که بر توزیع درآمد یک جامعه تأثیر می‌گذارند، ممکن است تفاوت‌های زیادی را در سلامت روانی و اجتماعی کل جمعیت این جامعه ایجاد کنند. بین درآمد و نشاط، ارتباط مثبتی وجود دارد؛ ولی درآمد بیش‌ازحد لزوم، نشاط را افزایش نمی‌دهد.	ویلیکینسون و پیکت ^۱ آرگایل	
	وضعیت نشاط افراد جامعه از موقعیت‌های مادی تأثیر می‌پذیرد و «وضعیت عینی و مادی زندگی، رفاه و سعادت را به ارمغان می‌آورد».	مارکس ^۲	
(Stanca, 2008: 4)	وی شواهدی از ناهمگونی فضایی در توزیع وضعیت درآمد و بیکاری میان کشورهای مختلف و ارتباط آن با احساس نشاط و خوشبختی به دست آورد.	استنکا ^۳	

منبع: تلخیص نگارندگان

¹ Wilkinson and Pickett

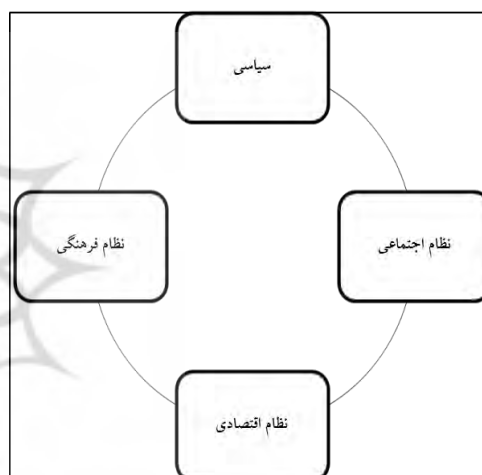
² Marx

³ Stanca

احساس مثبت ایجاد می‌شود که زمینه‌ساز نشاط افراد است؛ یعنی کارکرد صحیح حوزه اقتصادی تولید، احساس بهبودی و آسایش (رفاه مادی) است. همچنین حوزه‌های سیاسی و اجتماعی و فرهنگی، هر یک به ترتیب، منشأ بروز احساس عدالت و امنیت، احساس همبستگی اجتماعی و احساس عزت و احترام (علاقه معنوی و روحی) می‌شوند (بخارایی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱)؛ به گونه‌ای که اینگلههارت^۱ پیدایش نشاط را به گسترش فرایند توسعه اجتماعی - اقتصادی نسبت می‌دهد و بیان می‌کند که توسعه اجتماعی - اقتصادی، اساس زندگی مادی و ساختار اجتماعی جوامع را دگرگون می‌کند. توسعه اجتماعی - اقتصادی با افزایش منابع مادی افراد، به طور مستقیم بر درک مردم از امنیت وجودی و اطمینان از بقای مادی اثر می‌گذارد. گسترش امنیت نیز از منظر اینگلههارت به پیدایش نشاط منجر می‌شود؛ بنابراین از نظر وی نیز آنچه باعث افزایش سطوح نشاط در جامعه می‌شود، افزایش امنیت وجودی، در نتیجه توانایی بشر در تسلط بر محیط و تضمین «نیاز بقا» برای انسان است. از نظر اینگلههارت، به طور اساسی، هر پاسخی تا حدی از محیطی، متأثر است که پرسش در آن مطرح می‌شود و این پرسش نیز استثنا نیست. پاسخ‌ها هم بازتاب‌دهنده نوسان‌های کوتاه‌مدت (ناشی از رویدادهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی) و هم بازتاب‌دهنده عامل بلندمدت فرهنگی هستند (کاظمان‌پور و شهریاری، ۱۳۹۵: ۸۲).

دیدگاه‌های روان‌شناسی بر دو بعد لذت‌های مادی و معنوی نشاط تأکید دارند که پایه نظری این دیدگاه‌ها نیز بر دیدگاه‌های سعادت‌گرایی و لذت‌گرایی، مبتنی است؛ به عنوان مثال، آبراهام هرولد مازلو^۲، روان‌شناس انسان‌گرای آمریکایی، نیازهای اساسی انسانی را در قالب پنج نیاز عمده دسته‌بندی کرده است که این نیازها در دو گروه نیازهای تأمین‌کننده لذت‌های مادی و معنوی افراد تقسیم‌بندی می‌شوند. به نظر وی، آرایش این نیازها به شکل سلسله‌مراتبی است که به ترتیب عبارتند از: نیازهای جسمانی (نیازهای مادی)، نیاز به امنیت، نیاز به روابط اجتماعی و تعلق، نیاز به احترام و نیازهای خود شکوفایی (نیازهای روحی و معنوی). وی معتقد است تا

جامعه‌شناسان نیز بیان می‌کنند که حالات شخصی مانند نشاط، زمینه اجتماعی دارند؛ به عبارت دیگر، نشاط، به خودی خود، در اجتماع، ریشه دارد؛ به گونه‌ای که افزایش نشاط مردم، شاخصی نهایی از جامعه‌ای خوب در نظر گرفته می‌شود (Kim, 2011: 1)؛ بنابراین جامعه‌شناسان نشاط را در بافت اجتماعی و شرایط خاص جامعه و با توجه به فرهنگ‌های هر جامعه‌ای تعریف می‌کنند؛ پس نشاط از جامعه و شرایط فردی انسان‌ها متأثر است و بدینگونه تعریف و تبیین می‌شود (زارع شاه‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۸). برخی نظریه‌های جامعه‌شناسی، احساس نشاط را در ارتباط با نظام‌های چهارگانه (مطابق شکل شماره ۳) مطرح می‌کنند.

شکل ۳- نظام‌های چهارگانه مرتبط با نشاط از دیدگاه جامعه‌شناسان (بخارایی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۸)

Fig 3- Four systems related to happiness from the perspective of sociologists

دیدگاه‌های اجتماعی نشاط نیز بر دو بعد مادی و معنوی نشاط تأکید دارند که پایه نظری این دیدگاه‌ها نیز بر دیدگاه‌های سعادت‌گرایی و لذت‌گرایی، مبتنی است. دیدگاه‌های اجتماعی نشاط تأکید می‌کنند که نشاط فرد در رابطه با جامعه شکل می‌گیرد؛ اما این جامعه باید زمینه‌های ایجاد نشاط فرد را از دو جنبه مادی و معنوی فراهم کند؛ بر این اساس، اگر هر یک از چهار نظام اصلی جامعه (شکل شماره ۳)، پاسخ‌گوی مؤثر علائق برتر (علاقه معیشتی، امنیتی، معاشرتی و شناختی) فرد و جامعه باشند، نوعی

¹ Inglehart

² Maslow

جغرافیایی، تعیین‌کننده رفتارها، فعالیت‌ها و صفات مشخص انسانی هستند. آنها این شرایط جغرافیایی را در انواع آب‌وهوا، کیفیت خاک و سایر عوامل طبیعی جست‌وجو کردند و در واقع، توسعه اجتماعی و فرهنگی را با توجه به عوامل طبیعی قبول داشتند (شکویی، ۱۳۸۹: ۱۸۸). از نظر متسکیو نیز محیط جغرافیایی در صفات جسمانی و فضایل روانی انسانی، تأثیر فراوان دارد؛ برای مثال، در سرزمین‌های گرمسیر، عشق تنها علت خوشبختی و عین زندگی است و شادابی روحی، ستودنی است (خاکرند، ۱۳۷۷: ۵۱-۴۹). همانگونه که پیش‌تر نیز اشاره شد، به‌طور کلی، دسته‌ای از نظریه‌های مطرح‌شده، از جمله دیدگاه لذت‌گرایی، اسلام و دیدگاه‌های اقتصادی، عوامل و متغیرهایی مانند درآمد، مصرف، اشتغال و ثروت را عوامل تبیین‌کننده نشاط دانسته‌اند که با توجه به تمرکز این متغیرها بر مسائل مادی و اقتصادی، به‌عنوان عوامل محیط اقتصادی در نظر گرفته شده‌اند. برخی متغیرها و عوامل دیگر همانند ورزش‌کردن، مسافرت و غیره نیز در نظریه‌های اسلام و دیدگاه‌های روان‌شناسی، عوامل تبیین‌کننده نشاط به‌شمار آمده‌اند که با توجه به اینکه این عوامل، بیشتر به فعالیت‌های گذران اوقات فراغت تأکید دارند، با عنوان محیط فراغتی در نظر گرفته شده‌اند. در برخی نظریه‌های دیگر، از جمله دیدگاه‌های اجتماعی و روان‌شناسی (از جمله نظریه نیازها) عواملی مانند روابط خانوادگی، امنیت، عدالت اجتماعی، تعلق اجتماعی و همبستگی اجتماعی، عوامل تبیین‌کننده نشاط شناخته شده‌اند که با توجه به اینکه این عوامل، بیشتر بر مسائل اجتماعی تأکید دارند، با عنوان محیط اجتماعی در نظر گرفته شده‌اند.

برخی نظریه‌های دیگر، از جمله دیدگاه سعادت‌گرایی، اسلام و روان‌شناسی به عواملی مانند داشتن معنا و هدف در زندگی، احساس عزت‌نفس، احساس خودشکوفایی، شادکردن دیگران و غیره تأکید دارند که این عوامل با نام محیط ادراکی و اعتقادی شناسایی شده‌اند. دیدگاه‌های جغرافیایی نیز بر عواملی مانند آب‌وهوا و شرایط طبیعی به‌عنوان عوامل تبیین‌کننده نشاط تأکید می‌کنند که با عنوان محیط طبیعی و زیست‌بوم شناسایی شده‌اند. برخی دیدگاه‌های دیگر نیز به عوامل کالبدی مانند وجود فضاهای آموزشی،

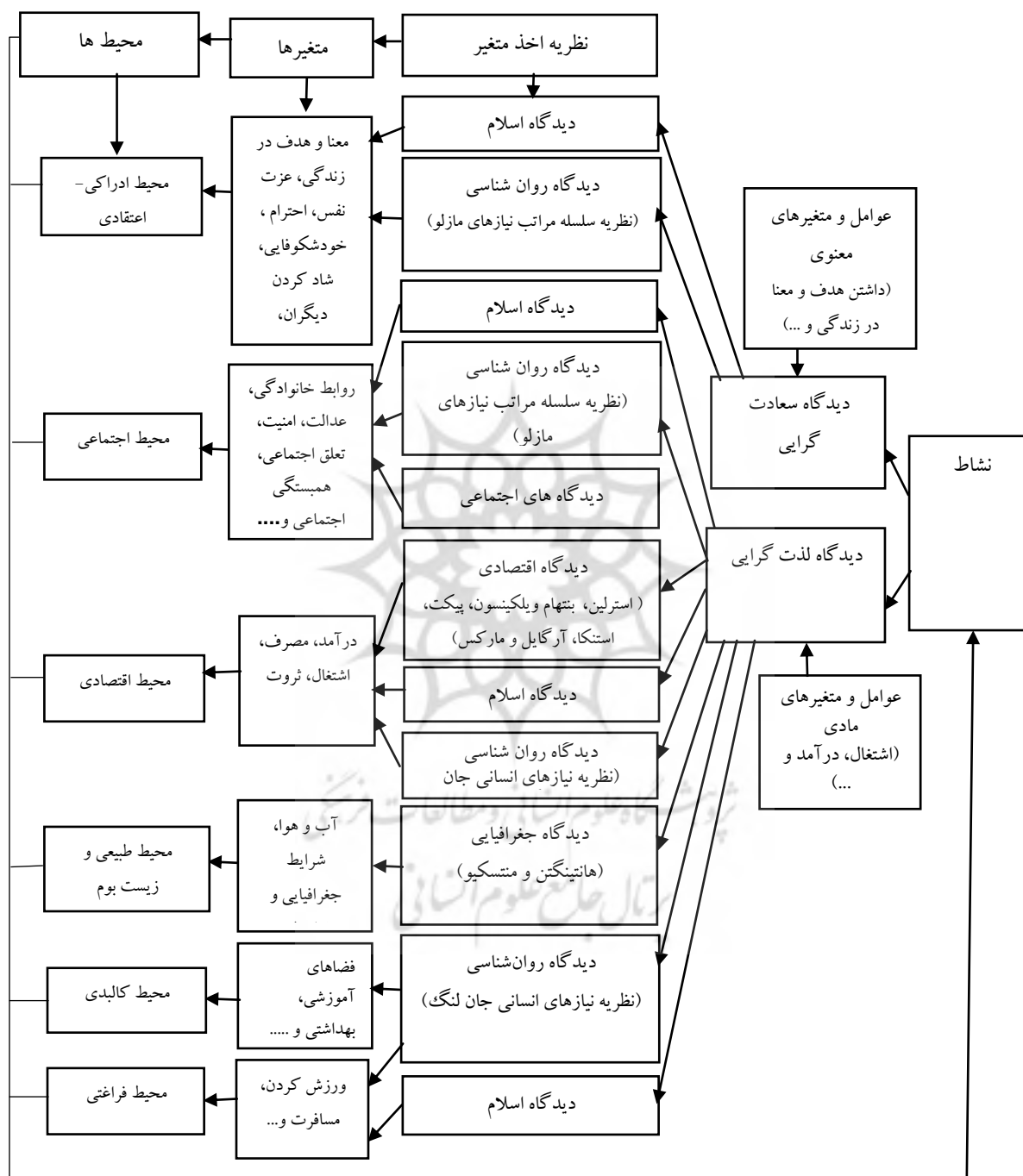
زمانی که نیازهای انسان در هر مرحله برآورده نشود، نیازهای بعدی مطرح نخواهند شد. براساس این نظریه، هرچه نیازهای انسان‌ها برآورده می‌شوند، نشاط انسان‌ها بیشتر می‌شود (خوش‌فر و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۸۴). مازلو در سلسله‌مراتبی که برای نیازها در نظر گرفته است، «نیاز به خودشکوفایی» را در بالاترین مرتبه قرار داده است. به‌نظر او، افراد در مرحله خودشکوفایی، حس شادمانی همراه با آرامش را تجربه می‌کنند. به‌طور کلی، نظریه مازلو به تعیین شاخص‌های مؤثر بر نشاط، کمک مهمی می‌کند. این نیازها در هر مرحله‌ای، زمانی تحقق می‌یابند که در مرحله قبل، نیازها برآورده شده باشند. او دید خوش‌بینانه‌ای به ماهیت انسان دارد و معتقد است که انسان، استعداد فطری برای امیدواری، شادمانی، مهربانی و محبت دارد. با این حال، این ویژگی‌ها را باید محیط و جامعه پرورش دهند (گلایبی و اخشی، ۱۳۹۴: ۱۴۳).

گفتنی است با بسط نظریه مازلو در شهرها، افراد با زیستن در شهر، به تدریج از نیازهای مادی به سوی نیازهای فرامادی حرکت می‌کنند. زندگی شهری، به تدریج به افراد می‌آموزد که علاوه بر نیازهای مادی مانند آب، غذا، بهداشت و سرپناه، نیازمند لذت‌ها و نیازهای روحی و معنوی دیگری مانند یادگیری بیشتر، سواد، مطالعه، تماشای فیلم، فراگیری هنرها و شکوفاکردن استعدادهای خود هستند. زندگی در شهر، نیاز خودشکوفایی، احترام به دیگران، رعایت ادب در ارتباط با دیگران و نیاز به صلح، دوستی، محبت و عشق را در ساکنانش تشدید می‌کند. همچنین، در نظریه نیازهای انسانی جان لنگ، که از نظریه سلسله‌مراتب نیازهای مازلو برگرفته شده است، دو متغیر رضایت از زندگی (کیفیت و شرایط زندگی مانند ثروت، اشتغال، روابط خانوادگی و غیره) و دسترسی به امکانات (امکانات تفریحی، آموزشی، ورزشی و غیره) به‌عنوان عوامل مؤثر بر شادمانی و نشاط معرفی می‌شوند (Duncan, 2010: 166). برخی جغرافیدانان همانند السورث هانتینگتن نیز شرایط محیطی مانند عامل آب‌وهوا را عاملی تعیین‌کننده در سلامت، کارایی جسمی، ذهنی و روانی می‌دانند (فزون‌ی و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۱). این جغرافیدانان معتقد بودند شرایط

¹ Thory Needs

این رویکردها و نظریه‌ها استخراج شده‌اند که مدل نظری آن به صورت شکل شماره ۴ ترسیم شده است.

بهداشتی و غیره تأکید کرده‌اند. گفتنی است، برخی از این شاخص‌ها و عوامل، جنبه ذهنی و برخی دیگر، جنبه عینی دارند. برخی از متغیرهای تبیین‌کننده نشاط در این پژوهش، از

شکل ۴- مدل نظری متغیرهای تبیین‌کننده نشاط (ترسیم: نگارندگان)

Fig 4 - Theoretical model of variables explaining happiness

ارتباط دارد و این نوع داوری، از ادراکات شخصی فرد و تجربه احساسات و عواطف مثبت، متأثر است که بر سبک

رویکرد و روش سنجش نشاط
نشاط با نگرش و داوری فرد درباره چگونگی گذران زندگی

درنهایت، گفتنی است با توجه به نتایج نهایی آزمون آلفای کرونباخ- که برای هر یک از ابعاد پرسش‌نامه، اغلب بیشتر از ۰/۷ بوده است- پرسش‌نامه از پایایی مطلوبی برخوردار است. جامعه آماری پژوهش حاضر را کارشناسان و متخصصانی (شامل استادان دانشگاه، کارشناسان شهرداری‌ها و امور شهری در اهواز) تشکیل می‌دادند که هم به لحاظ نظری و هم به لحاظ مصداقی در ارتباط با نمونه موردی (شهر اهواز)، دانش و تخصص لازم را داشتند. با توجه به نبود چارچوب نظری و شناخت ناکافی از تعداد و ویژگی‌های جامعه آماری و با در نظر گرفتن ماهیت و هدف پژوهش و روش نمونه‌گیری، که به‌طور عمده بر رویکرد کیفی- اکتشافی و کارشناس محور، مبتنی است، برای شناسایی شاخص‌ها و متغیرهای اثرگذار در نشاط در مرحله اکتشافی از روش نمونه‌گیری دردسترس (اعضای شناخته‌شده و دردسترس) فرایند مصاحبه و نظرسنجی شروع شد و سپس با استفاده از روش گلوله برفی (معرفی اعضا توسط یکدیگر) تا جایی ادامه یافت که ظاهراً اشباع نظری حاصل شد و به‌غیر از نظرهای تکراری، یافته اکتشافی جدید دیگری افزوده نمی‌شد. تا این مرحله، تعداد کارشناسان به ۳۰ نفر رسید و سپس ادامه کار (تداوم فرایند تکنیک دلفی) با ۱۰ نفر داوطلب دیگر تا مرحله نهایی پیگیری شد. در جدول شماره ۴ مشخصات نمونه پژوهش آمده است.

جدول ۴- مشخصات نمونه پژوهش

Table 4 - Characteristics of the research sample

تعداد	تحصیلات	نوع ارتباط با موضوع نشاط
۱۹	دکتری با رتبه استاد، دانشیار، استادیار	عضو هیئت‌علمی دانشگاه در حوزه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، شهرسازی، جامعه‌شناسی شهری، اقتصاد شهری، روان‌شناسی
۱۸	دکتری، کارشناسی ارشد و کارشناسی	کارشناسان شهرداری (معاونت برنامه‌ریزی و توسعه، معاونت معماری و شهرسازی، معاونت توسعه منابع انسانی)، کارشناسان سازمان زیباسازی اهواز، کارشناسان سازمان راه و شهرسازی(اداره معماری و طراحی شهری)، کارشناسان استانداری (مشاور سیاسی)
۳	دکتری و کارشناسی ارشد	پژوهشگران حوزه نشاط

تیین، قضاوت و تصمیم‌گیری او اثر می‌گذارد؛ بنابراین، موضوع نشاط در حیطه جغرافیای رفتاری بحث و بررسی می‌شود؛ زیرا جغرافیای رفتاری بر مباحث ذهنی، از جمله نگرش‌ها، ادراک، خلاقیت، تفکر و عقاید شهروندان تأکید دارد که در فرموله کردن دیدگاه‌های آنها به محیط و در نتیجه، در چگونگی روابط آنها با محیط تأثیر می‌گذارد (پوراحمد، ۱۳۹۲: ۱۷۷). برای سنجش مباحث ذهنی، رویکردها و روش‌های مختلفی وجود دارند که روش دلفی، یکی از روش‌های مناسب در این زمینه است؛ بنابراین با توجه به اینکه موضوع نشاط در حیطه جغرافیای رفتاری است، ابزار اصلی دستیابی به اطلاعات، استفاده از پرسش‌نامه و مصاحبه است و روش دلفی نیز براساس نظرهای خبرگان و پرسش‌نامه و مصاحبه شکل می‌گیرد.

روش‌شناسی پژوهش

مطالعه حاضر به لحاظ روش‌شناسی، «توصیفی-تحلیلی» است. مهم‌ترین بخش توصیفی مطالعه حاضر، گردآوری متغیرهای تبیین‌کننده نشاط با استفاده از روش اسنادی و مصاحبه‌ای^۱ است. بر همین اساس، در مرحله اول، متغیرهای کلیدی و تبیین‌کننده نشاط از منابع و پیشینه مربوط به موضوع استخراج و گردآوری شدند و سپس کارشناسان پژوهش با روش دلفی هدفمند، آنها را بررسی کردند. بخش تحلیلی پژوهش حاضر، متناسب با کیفی بودن موضوع و متغیرهای تبیین‌کننده آن به شیوه پیمایشی و با ابزار پرسش‌نامه انجام شد. طرح اولیه پرسش‌نامه با استفاده از ترکیب نتایج مطالعات نظری و دستاوردهای پژوهش‌های تجربی مشابه تهیه و سپس طرح نهایی با اجماع نظر پانل متخصصان و کارشناسان و به‌طور مشخص در چارچوب روش دلفی استخراج شد؛ بنابراین هم از بعد سوابق پژوهشی و هم از بعد تأیید متخصصان، متضمن اعتبار و روایی لازم بوده است. همچنین پایایی آن در مرحله پیش‌آزمون و با آلفای کرونباخ^۲ سنجیده و برای اصلاح و بهبود پرسش‌ها و متغیرهای مبهم و مسئله‌دار اقدام شد.

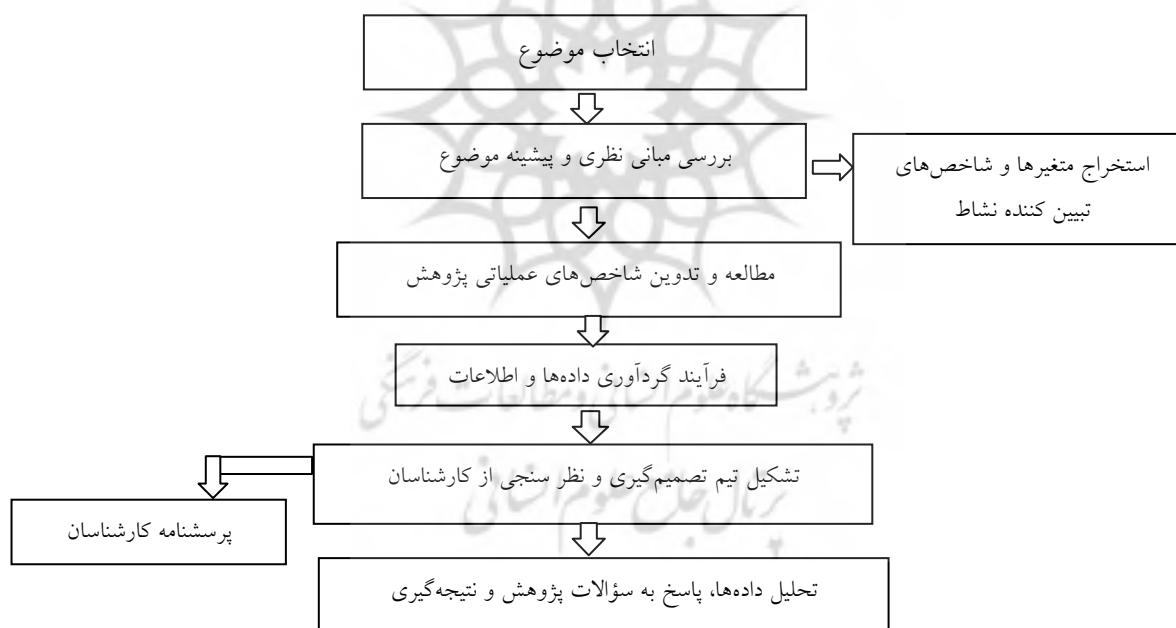
^۱ پیگیری‌ها نیز با پست الکترونیک و یا مراجعه حضوری انجام شدند.

^۲ Cronbach's alpha

کنند و به بررسی مجدد و حذف، تدوین و تأیید نهایی با توجه به میزان فراوانی تأیید شاخص‌ها و عوامل (درصد اجماع) اقدام شد.

سپس در دور سوم، شاخص‌ها و عوامل مهم و مورد توافق گروه متخصصان، که نتیجه بررسی و تحلیل دورهای اول و دوم بودند، دسته‌بندی شدند و در نهایت، از آنها خواسته شد این شاخص‌ها و عوامل را برای نشاط شهری در اهواز، وزن‌دهی و اولویت‌بندی کنند. پس از گردآوری داده‌ها از تکنیک تاپسیس فازی (برای تعیین اهمیت و اولویت محیط‌های اثرگذار در نشاط شهروندان نیز از مدل شباهت به گزینه ایده‌آل فازی (FTOPSIS) استفاده شده است). برای تحلیل و اولویت‌بندی محیط‌های اثرگذار در نشاط شهروندان شهر اهواز استفاده شد. در شکل شماره ۵ مراحل انجام پژوهش نشان داده شده است.

همانگونه که پیش‌تر اشاره شد، در این پژوهش از روش دلفی برای جمع‌آوری نظرهای کارشناسان و سپس اولویت‌بندی معیارهای پذیرفته‌شده آنان استفاده شد. پرسش دور اول، که به صورت باز مطرح شد، عبارت بود از: «مهم‌ترین شاخص‌ها و عوامل اثرگذار در نشاط شهروندان از دید شما چیست؟ حداقل ۵ مورد را نام ببرید». در دور دوم، فهرست کاملی از شاخص‌ها و عوامل اثرگذار در نشاط شهروندان ارائه شد که با استفاده از نظرهای گروه کارشناسان و شاخص‌ها و عوامل مستخرج از مبانی نظری و پیشینه پژوهش به دست آمده بودند و نتایج دور اول، با استفاده از آماره‌هایی مانند درصد فراوانی، تجزیه و تحلیل اجمالی شدند. در این دور، از پاسخگویان خواسته شد نظر خود را درباره موافقت و مخالفت با شاخص‌ها و عوامل به دست آمده تشریح

شکل ۵- مراحل انجام‌دادن پژوهش (ترسیم: نگارندگان)

Fig 5 – process of research

به نام‌های چن و هوانگ^۱ برای تصمیم‌گیری درباره n معیار با m گزینه معرفی کردند. این مدل از چند مرحله برای تجزیه و تحلیل داده‌ها بهره می‌برد (عطایی، ۱۳۸۹: ۴۶). مرحله اول

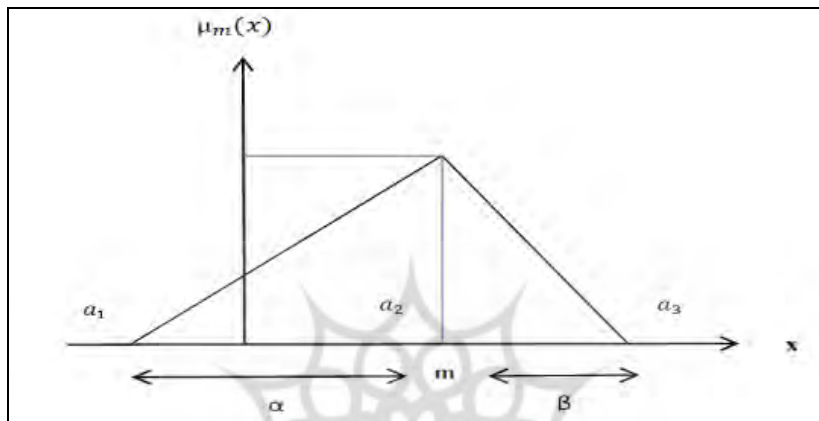
مدل شباهت به گزینه ایدئال فازی (FTOPSIS) تکنیک به کاررفته در پژوهش حاضر، مدل شباهت به گزینه ایدئال فازی یا تاپسیس فازی است که اولین بار، پژوهشگرانی

¹ Chen and Hwang

در این مدل، تشکیل ماتریس تصمیم است که به صورت ذیل تشکیل می‌شود:

$$\tilde{A} = \begin{bmatrix} \tilde{x}_{11} & \tilde{x}_{12} & \dots & \tilde{x}_{1n} \\ \tilde{x}_{21} & \tilde{x}_{22} & \dots & \tilde{x}_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ \tilde{x}_{m1} & \tilde{x}_{m2} & \dots & \tilde{x}_{mn} \end{bmatrix}$$

در صورتی که از اعداد فازی مثلثی برای تحلیل در این تکنیک استفاده شود، عملکرد آن به صورت $\tilde{x}_{ij} = (a_{ij}, b_{ij}, c_{ij})$ خواهد بود.

شکل ۶- تابع عضویت اعداد مثلثی در محیط فازی (منبع: امانپور و علیزاده، ۱۳۹۲: ۹۰)

Figure 6 - The membership function of triangular numbers in a fuzzy environment

مرحله دوم در این مدل، تعیین ماتریس وزن معیارهاست که از روابط ذیل برای دستیابی به این امر استفاده می‌شود:

$$w_{j1} = \min_k \{w_{jk1}\}$$

$$w_{j2} = \frac{\sum_{k=1}^k w_{jk2}}{k}$$

$$w_{j3} = \max_k \{c_{jk1}\}$$

مرحله سوم بی‌مقیاس‌سازی ماتریس تصمیم فازی است که این مرحله با توجه به روابط ذیل انجام می‌شود:

$$\tilde{r}_{ij} = \left[\frac{a_{ij}}{c_j^*}, \frac{b_{ij}}{c_j^*}, \frac{c_{ij}}{c_j^*} \right]$$

$$\tilde{r}_{ij} = \left[\frac{a_j^-}{c_{ij}}, \frac{a_j^-}{b_{ij}}, \frac{a_j^-}{c_{ij}} \right]$$

در روابط مذکور، $c_j^* = \max_i c_{ij}$ و همچنین $a_j^- = \min_i a_{ij}$ خواهد بود. با توجه به روابط مذکور، ماتریس بی‌مقیاس‌شده فازی (\tilde{R}) به دست می‌آید که

در مجموع، با استفاده از رابطه ذیل تشکیل می‌شود:

$$\tilde{R} = (\tilde{r}_{ij})_{m \times n} \quad I=1, 2, \dots, m$$

مرحله چهارم در بین شاخص‌های محاسبه‌شده، شاخص‌هایی با جنبه مثبت و شاخص‌هایی با جنبه منفی است که در مدل پژوهش برای محاسبه وزن‌های اختصاص داده شده به آنها به ترتیب از روابط ذیل استفاده می‌شود.

$$\tilde{v}_{ij} = \tilde{r}_{ij} \cdot \tilde{w}_{ij} = \left\{ \frac{a_{ij}}{c_i^*}, \frac{b_{ij}}{c_i^*}, \frac{c_{ij}}{c_i^*} \right\} \cdot$$

$$w_{j1}, w_{j2}, w_{j3} = \left\{ \frac{a_{ij}}{c_j^*} \cdot w_{i1}, \frac{b_{ij}}{c_j^*} \cdot w_{i2}, \frac{c_{ij}}{c_j^*} \cdot w_{i3} \right\}$$

$$\tilde{v}_{ij} = \tilde{r}_{ij} \cdot \tilde{w}_{ij} = \left\{ \frac{a_j^-}{c_{ij}}, \frac{a_j^-}{b_{ij}}, \frac{a_j^-}{c_{ij}} \right\} \cdot$$

$$w_{j1}, w_{j2}, w_{j3} = \left\{ \frac{a_j^-}{c_{ij}} \cdot w_{i1}, \frac{a_j^-}{b_{ij}} \cdot w_{i2}, \frac{a_j^-}{c_{ij}} \cdot w_{i3} \right\}$$

آن، مانند دیدگاه‌های اقتصادی و غیره منطبق هستند. در عین حال، برخی از متغیرها و عوامل، جنبه ذهنی و برخی دیگر نیز جنبه عینی دارند.

از دیدگاه کارشناسان پژوهش، یکی از عوامل اثرگذار در نشاط شهروندان، عوامل مربوط به محیط اقتصادی است که شامل مؤلفه‌هایی مانند اشتغال و خشنودی از وضعیت شغلی و سطح درآمد است. استدلال برخی از کارشناسان درباره اهمیت محیط اقتصادی در نشاط شهروندان این است که برای مثال، اشتغال، موقعیت ثابت درآمدی را برای افراد به وجود می‌آورد و بیکاری، منبع اقتصادی بزرگی در ناراحتی و اضطراب افراد است. وجود بیکاری، هزینه‌های غیرمالی نیز دارد. این هزینه‌های غیرمستقیم با عزت نفس اندک افراد، از دست دادن روابط اجتماعی و هویت در جامعه نشان داده می‌شوند. همچنین مسائل اجتماعی نیز از جمله عوامل اثرگذار در نشاط شهروندان هستند. پویایی اجتماعی در محیط شهرها، مستلزم داشتن روحیه همبستگی، اعتماد و مشارکت در اجتماعات شهری است. از این منظر، نشاط تا اندازه زیادی، تابعی از حمایت‌های اجتماعی است که افراد از محیط پیرامون خود کسب می‌کنند؛ به همین سبب، افرادی که از شبکه‌های اجتماعی خوب و حمایتگر برخوردار نیستند، خود را چندان بانشاط نمی‌یابند و هم از این‌روست که شبکه‌های اجتماعی به‌خصوص در دنیای جدید، اهمیتی اساسی یافته‌اند. در جدول شماره ۵ عوامل مربوط به محیط اقتصادی و محیط اجتماعی - رفتاری نشان داده شده‌اند که از نظر کارشناسان پژوهش در نشاط شهروندان مؤثر هستند. هر کدام از این عوامل نیز از لحاظ عینی یا ذهنی بودن، تقسیم‌بندی شده‌اند. بعضی از این عوامل ممکن است هم مصداق عینی و هم مصداق ذهنی داشته باشند؛ اما نکته مهم در این رابطه، شیوه سنجش این شاخص‌هاست که آنها را در گروه عینی و یا ذهنی و یا ترکیبی دسته‌بندی می‌کند.

مرحله پنجم در این مدل محاسبه، نزدیکی به ایدئال فازی^۱ و ضد ایدئال فازی^۲ است. این حالات، به ترتیب با استفاده از روابط ذیل محاسبه می‌شوند:

$$A^* = [\tilde{v}_1^*, \tilde{v}_2^*, \dots, \tilde{v}_n^*]$$

$$A^- = [\tilde{v}_1^-, \tilde{v}_2^-, \dots, \tilde{v}_n^-]$$

در این روابط، \tilde{v}_i^* بهترین مقادیر شاخص‌ها و \tilde{v}_i^- بدترین مقدار برای شاخص‌ها خواهد بود.

مرحله ششم محاسبه، فاصله از ایدئال مثبت و منفی است که به ترتیب از روابط ذیل برای آنها استفاده شده است:

$$S_i^* = \sum_{j=1}^n d = (\tilde{v}_{ij}, v_j^*)$$

$$S_i^- = \sum_{j=1}^n d = (\tilde{v}_{ij}, v_j^-)$$

مرحله آخر در این مدل، محاسبه شاخص شباهت است که با استفاده از رابطه ذیل است:

$$CC_i = \frac{S_i^-}{S_i^* + S_i^-}$$

یافته‌های پژوهش

همانگونه که در بخش روش‌شناسی اشاره شد، در بحث شناسایی شاخص‌ها و عوامل اثرگذار در ایجاد نشاط شهروندان از نظر کارشناسان پژوهش، شاخص‌ها و عوامل مختلفی مؤثر هستند که در قالب محیط‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی-رفتاری، کالبدی، فراغتی، سیاسی-اداری، محیط طبیعی و زیست‌بوم، ذهنی-ادراکی و مذهبی-اعتقادی به‌صورت جدول شماره ۵ تا ۸ دسته‌بندی شده‌اند. در زیرمجموعه این محیط‌ها، برخی شاخص‌ها و عوامل شناسایی شده، به امور معنوی و نگرشی اشاره دارند که با دیدگاه سعادت‌گرایی و دیدگاه‌های همسو با آن مانند اسلام و غیره منطبق هستند و برخی دیگر نیز به امور مادی و دنیایی تأکید دارند که با دیدگاه لذت‌گرایی و دیدگاه‌های همسو با

^۱ Fuzzy Positive Ideal Solution (FPIS)

^۲ Fuzzy Negative Ideal Solution (FNIS)

جدول ۵- عوامل مربوط به محیط اقتصادی و محیط اجتماعی-رفتاری مؤثر در نشاط شهروندان از نظر کارشناسان پژوهش

Table 5 - Factors related to the economic environment and social behavior that affect the happiness of citizens according to research experts

ردیف	عوامل و مؤلفه‌ها	کد	محیط‌ها
*	داشتن شغل و فعالیت مناسب برای انجام‌دادن در زندگی	B1	
*	خشنودی از وضعیت و کیفیت شغل	B2	
*	وجود تناسب بین مهارت و تخصص فرد با شغلش	B3	
*	احساس امنیت و امید به آینده شغلی	B4	
*	وجود تناسب بین وضعیت درآمد و هزینه‌های زندگی (هزینه‌های مسکن، خوراک و ...)	B5	
*	داشتن احساس امنیت و نبود نگرانی برای تأمین هزینه‌های مربوط به بهداشت و سلامت	B6	محیط
*	شیوه‌های مصرف (مثل استفاده از کالاهای جدید، استفاده از ماشین شخصی و...)	B7	اقتصادی
*	داشتن پس‌انداز برای تأمین نیازهای زندگی در آینده	B8	
*	وجود تنوع و فرصت‌های شغلی مناسب و حمایت از مشاغل کارآفرینی	B9	
*	تبادل در توزیع ثروت و نبود شکاف طبقاتی در بین افراد جامعه و محل سکونت	B10	
*	انعطاف‌پذیری اقتصاد کشور و شهر محل زندگی در برابر بحران‌ها و حوادث اقتصادی	B11	
*	وضعیت بیکاری و تورم در کشور در چند سال اخیر	B12	
*	دلبستگی و احساس تعلق به محل زندگی و سکونت	A1	
*	داشتن حس هویت و خاطرات خوش، از زندگی در محل سکونت	A2	
*	گرم و صمیمی بودن روابط مردم در محله و مشارکت آنها در کارهای عمومی	A3	
*	داشتن حس اعتماد، امنیت و روابط خوب میان همسایه‌ها در محل زندگی و سکونت	A4	
*	حضور در جمع دوستان و روابط مثبت با دوستان، آشنایان و دیگر شهروندان	A5	
*	حمایت‌های دوستان و خویشاوندان در هنگام مشکلات و نیاز به آنها	A6	محیط
*	مطلوب بودن و شادمانی محیط خانوادگی	A7	اجتماعی -
*	عضویت در گروه‌ها و تشکل‌های اجتماعی	A8	رفتاری
*	احساس آزادی و امنیت در فضاهای شهری در طی روز و شب	A9	
*	داشتن احساس آزادی از نظر اجتماعی و فرهنگی در جامعه و شهر محل زندگی	A10	
*	سطح زیاد برابری اجتماعی در شهر و محل سکونت	A11	
*	دسترسی مناسب همه شهروندان به فضاها، خدمات و امکانات در شهر	A12	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

فراهم می‌کنند، با نام محیط کالبدی در نظر گرفته شده‌اند. همچنین انسان در هر شرایطی، به‌ویژه در شهرهای ماشینی و بی‌روح عصر حاضر، که فشار و استرس زندگی زیاد است، نیازمند سکوت، آرامش، شادابی و نشاط برای تجدید قوای فکری، جسمی و روحی است. در شهرها، وجود فضاها و فعالیت‌های گذران اوقات فراغت برای تلطیف عواطف و تخلیه هیجان‌ها، کاربرد و تأثیر دارد و وجود فضاهای مناسب گذران اوقات فراغت، این امکان را به فرد می‌دهد که متعادل و متوازن باشد، هیجان‌های خود را تنظیم کند، حس‌رهایی از خشم و تنش را در فرد ایجاد کند و او را برای گسترش افق

علاوه بر این، از دید برخی از کارشناسان پژوهش، شادمانی و نشاط، معلول احساس ارضای نیازهای اساسی و کلی انسان است و برخی نیازهای انسان، پاسخ خود را در فضا و محیط کالبدی یک شهر پیدا می‌کنند و برای هر نیاز خاصی، ذهن انسان، توقع فضایی خاص را دارد و می‌طلبد که فضا بتواند بهترین بستر را برای ارضای نیاز انسان فراهم کند. بر این اساس، پاسخ‌گویی به نیازهای اجتماعی انسان و متعاقباً خلق فرصت‌های لازم برای ایجاد نشاط در افراد، مستلزم وجود فضا و قرارگاه کالبدی است. این فضاها، که فرصت‌هایی برای تعامل انسانی، تفریح و لذت بردن از محیط

فکری خود توانمند کند؛ بنابراین، همسو با کمک به این مقوله، فضاها و فعالیت‌های گذران اوقات فراغت، که با نام محیط فراغتی نام‌گذاری شده‌اند، بسیار مهم، باارزش، تأثیرگذار و آرام‌بخش هستند و جایگاه انکارناپذیری در برنامه‌ریزی‌های شهری و ایجاد و تقویت نشاط شهروندان دارند. در جدول شماره ۶ عوامل مربوط به محیط کالبدی و فراغتی نشان داده شده‌اند که از نظر کارشناسان پژوهش در نشاط شهروندان مؤثر هستند.

جدول ۶- عوامل مربوط به محیط کالبدی و فراغتی مؤثر در نشاط شهروندان از نظر کارشناسان پژوهش

Table 6 - Factors related to the physical and leisure environment that affect the happiness of citizens according to research experts

ردیف	عوامل و مؤلفه‌ها	کد	محیط‌ها
*	وضعیت خیابان‌ها و پیاده‌روها (از نظر عرض، کف‌سازی، شیب، مطلوبیت برای گروه‌های ناتوان)	D1	محیط کالبدی
*	وجود فضاهایی برای نشستن و تماشا در فضاهای شهری (مانند مسیر پیاده‌روها)	D2	
*	وجود فضاهای مناسب برای پیاده‌روی (پیاده‌راه‌ها) و دوچرخه‌سواری همراه با مناظر جذاب و دیدنی	D3	
*	وجود مبلمان‌ها (مانند نیمکت، آب‌نماها، مجسمه‌ها و آثار هنری و تزیینی) در فضاهای شهری	D4	
*	وجود امکانات و کاربری‌های ورزشی (باشگاه ورزشی، استخر و...) در شهر و محل سکونت	D5	
*	زیبایی و به‌کارگیری مناسب رنگ‌ها در طراحی شهری (ساختمان‌ها و...)	D6	
*	توجه به ارزش‌ها، نمادها و اصول بومی در طراحی شهری برای ایجاد معنا و تقویت حس هویت شهروندان	D7	
*	روشنایی مناسب و نورپردازی خیابان‌ها و فضاهای شهری	D8	
*	مطلوبیت دسترسی و تنوع حمل‌ونقل عمومی (اتوبوس و تاکسی و...) در محل زندگی	D9	
*	وضعیت و کیفیت منزل (از نظر تعداد اتاق، اندازه، داشتن حیاط و...)	D10	
*	دسترسی آسان به مراکز خرید (مغازه‌ها و خدمات زندگی روزمره) در محل زندگی	D11	
*	دسترسی مناسب به خدمات و کاربری‌های بهداشتی و آموزشی در محل زندگی	D12	
*	وجود و دسترسی مناسب به فضاهای سبز (مانند پارک‌ها و...)	E1	محیط فراغتی
*	وجود فضاهایی برای ملاقات و دیدار دوستانه (مثل کافه‌ها و رستوران‌ها و...)	E2	
*	وجود فضاهای خاطره‌انگیز (مانند سینما، تئاتر، موزه‌ها و...)	E3	
*	وجود فضاهای فرهنگی (مانند کتابخانه‌ها، نمایشگاه‌ها، سالن کنسرت موسیقی...)	E4	
*	وجود فضاهایی مانند شهربازی و زمین‌های بازی	E5	
*	برگزاری مراسم و جشن‌ها در فضای آزاد (جشن، نمایش خیابانی، اجرای موسیقی زنده و...)	E6	
*	وجود فضاهای مذهبی مانند مساجد و زیارت اماکن متبرکه و ...	E7	
*	مسافرت و گشتن به همراه خانواده و دوستان	E8	
*	استفاده از موبایل، تلویزیون و شبکه‌های ماهواره‌ای	E9	
*	استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی (مانند واتساپ و تلگرام و...)	E10	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

دموکراسی پایدار و عاری از ستم سیاسی، رابطه مثبتی وجود دارد. در فرهنگ‌هایی که در آنها برابری اجتماعی وجود دارد، میانگین سلامت ذهنی زیاد است و در دولت‌هایی که به رفاه

یکی دیگر از عوامل مؤثر در ایجاد شادی و نشاط در بین افراد یک جامعه، مسائل مربوط به محیط سیاسی افراد است؛ به گونه‌ای که گفته می‌شود، بین سلامت ذهنی و زندگی در

شهری) تأکید می‌شود؛ زیرا تصمیم‌های آنها در سیستم تخصیص منابع، محیط زیست شهری خاصی را ایجاد می‌کنند. تصمیم‌های آنها در داخل یک سیستم مشخص سیاسی یا اقتصادی انجام می‌شوند؛ اما این تصمیم‌ها در سطوح محلی تأثیر می‌گذارند. در جدول شماره ۷ برخی از عوامل مربوط به محیط سیاسی و برخی از عوامل طبیعی و زیست‌بومی مؤثر در نشاط شهروندان از دید کارشناسان بیان شده‌اند.

عمومی توجه دارند، در کشورهای که نهادهای عمومی به صورت مؤثر عمل می‌کنند و در جاهایی که بین شهروندان و اعضای دیوان‌سالاری روابط ارض‌کننده وجود دارد، سلامت ذهنی و نشاط افراد بیشتر است. همچنین نقش دولت‌ها در فضا سازی جغرافیایی از عوامل تعیین‌کننده محسوب می‌شود؛ بنابراین در زمینه مسائل شهری بر نقش تصمیم‌گیری‌های کلیدی (تصمیم‌گیرندگان، مدیران و مسئولان سازمان‌های

جدول ۷- عوامل مربوط به محیط سیاسی و محیط زیستی مؤثر در نشاط شهروندان از نظر کارشناسان پژوهش

Table 7 - Factors related to the political and environmental affecting the happiness of citizens according to research experts

کد	محیط‌ها	عوامل و مؤلفه‌ها	ن	م
G1		آگاهی از وضع وقایع جهانی در رابطه با ایران	*	
G2		داشتن آزادی‌های سیاسی و فردی	*	
G3		اعتماد به توانایی دولت در بهبود وضع مملکت	*	
G4	محیط	نبودن فساد در سیستم اداری و مالی	*	
G5	سیاسی -	اعتقاد و باور به وجود برنامه‌ریزی در کارهای مسئولان	*	
G6	اداری	اعتماد به مسئولان درباره توجه به منافع عموم مردم (عدالت در توزیع برابر و عادلانه امکانات شهری)	*	
G7		ایجاد بستر برای مشارکت و نظارت اهالی محله بر تصمیم‌گیری‌های مربوط به محله (نظرخواهی از شهروندان)	*	
G8		پاسخگویی مدیران و مسئولان شهر اهواز به وظایف خود (همبستگی بین مردم و مسئولان)	*	
G9		پایبندی به قوانین و مقررات مدیران و مسئولان شهری اهواز	*	
G10		روراست بودن مدیران و مسئولان شهری اهواز (شفافیت در ارائه عملکرد، صداقت در دادن اطلاعات و...)	*	
C1		شرایط آب و هوایی شهر اهواز (مانند گرمی هوا و رطوبت آن)	*	*
C2		کیفیت هوا (نبود آلودگی هوا در شهر اهواز)	*	*
C3	محیط	وجود درختان و پوشش گیاهی مناسب (مانند بوته‌های تزئینی در کنار پیاده‌روها و خیابان‌ها و...)	*	*
C4	طبیعی و	وجود چشم‌اندازهای طبیعی (مانند رودخانه کارون و ساحل آن و...)	*	*
C5	زیست‌بوم	وجود آرامش (نبود آلودگی بو و صوتی مانند صدای بوق، ترمز و...) در شهر و محل سکونت	*	
C6		تمیزی و پاکیزگی محله (جمع‌آوری و انتقال زباله‌ها)	*	
C7		کیفیت آب (آشامیدنی و مصارف دیگر)	*	
C8		احساس امنیت در برابر مخاطرات طبیعی مانند سیل و زلزله و...)	*	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

ذهنی، ادراک و برداشت انسان از محیط نیز مهم است؛ بنابراین در بین عوامل مؤثر در نشاط شهروندان نباید فقط به محیط عینی اکتفا کرد، بلکه مؤلفه‌هایی نیز وجود دارند که از محیط ذهنی و ادراکی فرد، متأثر هستند. همچنین از نظر کارشناسان

علاوه بر محیط بیرونی، که شامل محیط فیزیکی و عینی است، جست‌وجوی محیطی که در آن، زمینه تصمیم‌گیری‌های انسان و عملکردهای او فراهم شود، ضروری به نظر می‌رسد؛ زیرا فقط مسائل عینی و پدیداری مهم نیستند؛ بلکه محیط

پژوهش، برخی از عوامل مؤثر دیگر در نشاط افراد، در محیط مذهبی- اعتقادی و نگرش‌های ملی فرد، ریشه دارند. در جدول شماره ۸ برخی از عوامل ادراکی و اعتقادی مؤثر در

جدول ۸- عوامل مربوط به محیط ادراکی و محیط اعتقادی- ملی مؤثر در نشاط شهروندان از نظر کارشناسان پژوهش

Table 8 - Factors related to the perceptual and national belief environment affecting the happiness of citizens according to research experts

کد	محیط‌ها	عوامل و مؤلفه‌ها	ن	ذ
F1		داشتن حس آزادی انتخاب در زندگی	*	
F2		داشتن حس رقابت و مقایسه‌کردن خود با دیگران	*	
F3	محیط	فاصله وضع فعلی خود با حالت ایدئال	*	
F4	ذهنی-	داشتن هدف و معنا در زندگی	*	
F5	ادراکی	داشتن احساس عزت نفس از زندگی در شهر و محل سکونت	*	
F6		ایجاد زمینه‌هایی برای خلاقیت و شکوفایی استعداد افراد	*	
H1		برگزاری جشن‌های متعدد ملی و دینی به صورت دسته‌جمعی، در شهر و محل زندگی	*	
H2		برگزاری اعیاد و آیین‌های مذهبی (مانند عید فطر، مبعث، نیمه شعبان و...) همراه با خواندن نیایش‌های دینی، مولودی و مهمانی‌های جمعی در محل سکونت	*	
H3	محیط	برگزاری مراسم‌های شاد با استفاده از موسیقی محلی، خواندن آوازهای جمعی، رقص و پایکوبی جمعی و بازی‌های نمایشی مردان و زنان در محل زندگی	*	
H4	مذهبی-	انجام دادن فعالیت‌های مذهبی و معنوی (مانند نماز، دعا و...)	*	*
H5	اعتقادی	ایمان به خدا و ناامید نشدن از رحمت الهی (صبر در هنگام مشکلات)	*	
H6		دل‌بستگی نداشتن به دنیا و اعتقاد داشتن به قضا و قدر الهی	*	
H7		خوشرویی و مدارا کردن با دیگران	*	
H8		شاد کردن دیگران (از طریق کمک مالی به افراد فقیر و نیازمند، ایتم، هدیه دادن به دیگران، مسخره نکردن دیگران و ...)	*	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

پژوهش با استفاده از مدل تاپسیس فازی، وزن‌گذاری و اولویت‌بندی شدند. همسو با این موضوع، در مرحله اول به بی‌مقیاس‌سازی داده‌ها اقدام شد و سپس داده‌های بی‌مقیاس شده به صورت ماتریس وزن دار فازی درآمدند^۱.

در این مرحله از پژوهش کوشیده شد اهمیت و اولویت‌های محیط‌های اثرگذار در نشاط برای برنامه‌ریزی برای شهروندان شهر اهواز بررسی شود. در این فرایند، عوامل اصلی اثرگذار در نشاط شهروندان اهواز در قالب محیط‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی-رفتاری، کالبدی، فراغتی، سیاسی-اداری، محیط طبیعی و زیست‌بوم، ذهنی-ادراکی و مذهبی- اعتقادی در قالب شاخص‌های تشکیل‌دهنده آنها با استفاده از نظرهای کارشناسان و متخصصان مرتبط با موضوع

^۱ گفتنی است با توجه به طولانی بودن ماتریس‌ها (جدول‌ها) برای تمامی مراحل و محیط‌های اثرگذار در نشاط و همچنین برای رعایت اختصار و کاهش حجم مقاله از آوردن جدول‌های تحلیل‌های مقدماتی صرف نظر شد و در این بخش، گزیده‌ای از مراحل انجام مدل و نتایج نهایی آن ارائه شد.

محیط‌های اجتماعی-رفتاری، اقتصادی و کالبدی اثرگذار در نشاط شهروندان اهواز آمده است.

در ادامه، این فرایند برای محیط‌های هشتگانه اثرگذار در نشاط شهروندان اهواز از دید کارشناسان پژوهش تشریح شده است. در جدول شماره ۹ ماتریس بی‌مقیاس‌شده فازی برای

جدول ۹- ماتریس بی‌مقیاس‌شده فازی برای محیط‌های اجتماعی- رفتاری، اقتصادی و کالبدی اثرگذار در نشاط شهروندان اهواز

Table 9- Fuzzy scaleless matrix for social behavioral, economic and physical environments affecting the happiness of Ahvaz citizens

محیط	اجتماعی-رفتاری				اقتصادی				کالبدی			
	Fuzzy WS	Min	mod	max	Fuzzy WS	Min	mod	max	Fuzzy WS	Min	mod	max
اجتماعی-رفتاری	A1	0.21	0.336	0.9	B1	0.07	0.336	0.9	D1	0.05	0.237	0.8
	A2	0.14	0.332	0.9	B2	0.07	0.328	0.9	D2	0.05	0.250	0.8
	A3	0.21	0.324	0.9	B3	0.07	0.324	0.9	D3	0.05	0.263	0.8
	A4	0.07	0.324	0.9	B4	0.07	0.34	0.9	D4	0.05	0.254	0.8
	A5	0.21	0.316	0.9	B5	0.07	0.328	0.9	D5	0.05	0.267	0.8
	A6	0.07	0.312	0.9	B6	0.07	0.32	0.9	D6	0.05	0.257	0.8
	A7	0.21	0.34	0.9	B7	0.14	0.292	0.9	D7	0.05	0.254	0.8
	A8	0.14	0.276	0.9	B8	0.07	0.324	0.9	D8	0.05	0.267	0.8
	A9	0.07	0.332	0.9	B9	0.07	0.308	0.9	D9	0.05	0.270	0.8
	A10	0.07	0.316	0.9	B10	0.07	0.304	0.9	D10	0.05	0.257	0.8
	A11	0.07	0.32	0.9	B11	0.07	0.312	0.9	D11	0.05	0.263	0.8
	A12	0.07	0.328	0.9	B12	0.07	0.332	0.9	D12	0.05	0.270	0.8

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

نشان داده شده است.

در جدول شماره ۱۰ نیز ماتریس بی‌مقیاس‌شده فازی برای

محیط‌های فراغتی و سیاسی اثرگذار در نشاط شهروندان اهواز

جدول ۱۰- ماتریس بی‌مقیاس‌شده فازی برای محیط‌های فراغتی و سیاسی اثرگذار در نشاط شهروندان اهواز

Table 10 - Fuzzy scaleless matrix for leisure and political environments affecting the happiness of Ahvaz citizens

محیط	فراغتی				سیاسی			
	Fuzzy WS	Min	mod	Max	Fuzzy WS	Min	Mod	max
فراغتی	E1	0.13	0.332	0.8	G1	0.02	0.072	0.3
	E2	0.065	0.324	0.8	G2	0.01	0.076	0.3
	E3	0.065	0.312	0.8	G3	0.01	0.082	0.3
	E4	0.065	0.32	0.8	G4	0.01	0.076	0.3
	E5	0.065	0.324	0.8	G5	0.01	0.077	0.3
	E6	0.065	0.312	0.8	G6	0.01	0.077	0.3
	E7	0.195	0.328	0.8	G7	0.01	0.082	0.3
	E8	0.195	0.336	0.8	G8	0.01	0.08	0.3
	E9	0.13	0.3	0.8	G9	0.01	0.078	0.3
	E10	0.195	0.304	0.8	G10	0.01	0.078	0.3

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

ذهنی-ادراکی اثرگذار در نشاط شهروندان اهواز نشان داده شده است.

همچنین در جدول شماره ۱۱، ماتریس بی‌مقیاس‌شده

فازی برای محیط‌های طبیعی و زیست‌بوم، مذهبی- اعتقادی و

جدول ۱۱- ماتریس بی‌مقیاس‌شده فازی محیط‌های طبیعی و زیست‌بوم، مذهبی-اعتقادی و ذهنی-ادراکی اثرگذار در نشاط شهروندان اهواز

Table 11 - Fuzzy scaleless matrix of natural and ecological environments, religious beliefs and perceptual mental affecting the happiness of Ahvaz citizens

محیط	Fuzzy WS	Min	mod	max	مذہبی-اعتقادی	Fuzzy WS	Min	mod	max	مذهبی	Fuzzy WS	Min	mod	max
طبیعی و زیست‌بوم	C1	0.16	0.415	1	مذہبی-اعتقادی	H1	0.04	0.203	0.6	مذهبی	F1	0.02	0.140	0.5
	C2	0.08	0.395	1		H2	0.14	0.195	0.6		F2	0.02	0.131	0.5
	C3	0.08	0.375	1		H3	0.07	0.195	0.6		F3	0.04	0.149	0.5
	C4	0.08	0.385	1		H4	0.07	0.213	0.6		F4	0.02	0.145	0.5
	C5	0.08	0.415	1		H5	0.21	0.163	0.6		F5	0.06	0.145	0.5
	C6	0.24	0.44	1		H6	0.07	0.205	0.6		F6	0.02	0.128	0.5
	C7	0.08	0.425	1		H7	0.21	0.210	0.6		-	-	-	-
	C8	0.08	0.385	1		H8	0.21	0.210	0.6		-	-	-	-

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

(S^-) و شاخص شباهت فازی نهایی (CC_i) برای محیط‌های هشتگانه محاسبه شدند که در جدول شماره ۱۲ تشریح شده‌اند.

بعد از تشریح ماتریس موزون فازی برای شاخص‌های تبیین‌کننده ۸ محیط اصلی شناسایی‌شده اثرگذار در نشاط شهروندان اهواز، شاخص فاصله از ایدئال مثبت (S^+) و منفی

جدول ۱۲- محاسبه شاخص‌های فاصله‌ای و شباهت به گزینه ایدئال نهایی برای ۸ محیط اثرگذار در نشاط شهروندان اهواز

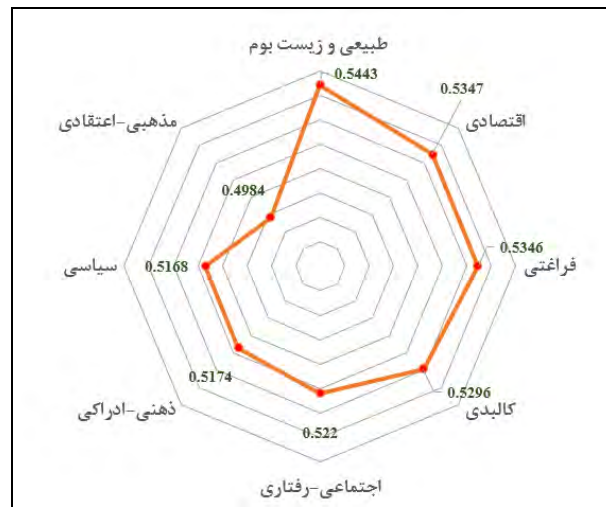
Table 12 - Calculation of distance indices and similarity to the final ideal option for 8 environments affecting the happiness of Ahvaz citizens

محیط‌ها	S^+	S^-	CC_i	رتبه
اجتماعی-رفتاری	8.7542	9.5616	0.5220	5
اقتصادی	8.9802	10.3214	0.5347	2
کالبدی	8.3002	9.3432	0.5296	4
فراغتی	6.2109	7.1338	0.5346	3
سیاسی-اداری	2.7739	2.9666	0.5168	7
طبیعی و زیست‌بوم	6.2814	7.5024	0.5443	1
مذهبی-اعتقادی	3.8842	3.8595	0.4984	8
ذهنی-ادراکی	2.7016	2.8964	0.5174	6

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

دیدگاه‌های مطرح‌شده جغرافیدانانی از جمله هانتینگتن در بخش مبانی نظری پژوهش است که عواملی مانند آب‌وهوا و شرایط محیط طبیعی را در نشاط مهم و مؤثر می‌داند. در شکل شماره ۷، اولویت‌بندی محیط‌های اثرگذار در نشاط شهروندان از دیدگاه کارشناسان نشان داده شده است.

براساس جدول شماره ۱۲، تحلیل اولویت‌های محیط‌های اثرگذار در نشاط شهروندان شهر اهواز نشان می‌دهد که محیط طبیعی و زیست‌بوم، دغدغه اصلی کارشناسان پژوهش برای اقدام و برنامه‌ریزی برای ایجاد و ارتقای نشاط شهروندان است. یافته‌های این بخش در بحث اهمیت و ارتباط شاخص‌های طبیعی و زیست‌بوم با نشاط شهروندان، همسو با

شکل ۷- اولویت‌بندی محیط‌های اثرگذار در نشاط شهروندان از دیدگاه کارشناسان (ترسیم: نگارندگان)

Figure 7- Prioritization of effective environments in the happiness of citizens from the perspective of experts

پیام‌هایی از زنده‌بودن شهر نه صرفاً در شباهت به یک موجود زنده، بلکه در شباهت کم‌نظیر با انسان و هویت روحانی وی هستند. شهرها به‌عنوان مکان زندگی افراد، عرصه‌های وسیعی از تراکم و تمرکز جمعیت و فعالیت‌ها هستند و سلامت جسمی و روانی شهروندان با شرایط و کیفیت محیط‌های شهری، پیوند تفکیک‌ناپذیری دارد. در این میان، نشاط شهروندان در محیط‌های شهری نیز یکی از مباحث مهم امروزی است و نیازمند سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی‌های دقیق و صحیح است؛ در حالی که به‌طور گسترده‌ای، ارتباط برنامه‌ریزی شهری و سلامت عمومی شهروندان به رسمیت شناخته شده است، به اهمیت «شادی و نشاط» برای سلامتی و رفاه شهروندان در مبانی نظری برنامه‌ریزی شهری، توجه زیادی نشده است. از سال ۲۰۰۰ میلادی به بعد نیز در نگاه سازمان ملل برای تعیین سطح توسعه‌یافتگی کشورها و شهرها، متغیرهای نشاط یا شادکامی، امید به آینده و غیره به‌عنوان متغیرهای کلیدی وارد محاسبات شده‌اند. بر همین اساس، به‌طور سالانه، مطالعات متعدد دربارهٔ نشاط، خوشبختی و رفاه براساس شاخص‌های مختلف منتشر می‌شود؛ اما نتایج مطالعات تطبیقی نشاط در بین کشورها و شهرهای مختلف، شواهد زیادی برای رد این مفهوم فراهم کرده‌اند که نشاط صرفاً محصول ذهن انسان است. یافته‌های عمدهٔ این مطالعات

همانگونه که در جدول شماره ۱۲ و شکل شماره ۷ نشان داده شده است، از دیدگاه کارشناسان، پس از محیط طبیعی و زیست‌بوم، توجه به عوامل محیط اقتصادی، اولویت دوم ایجاد و تقویت نشاط شهروندان در نظر گرفته شده است؛ زیرا عواملی مانند داشتن شغل و فعالیت مناسب برای انجام دادن در زندگی، احساس امنیت و امید به آیندهٔ شغلی، داشتن احساس امنیت و نبود نگرانی برای تأمین هزینه‌های مربوط به بهداشت و سلامت، احساس آسایش و رفاه مادی در زندگی، نقش مهمی در آرامش خاطر شهروندان دارد. همچنین بیکاری و نداشتن شغل و درآمد مناسب، بر ابعاد نشاط از جمله عاطفه مثبت و رضایت از زندگی اثر می‌گذارد و علاوه بر آن، عاطفه منفی را نیز دربرمی‌گیرد. درحقیقت، گفتنی است، بیکاری و ترس از بیکاری از عوامل مؤثر در نبود نشاط در افراد است. عوامل مربوط به محیط‌های کالبدی، اجتماعی-رفتاری، ذهنی-ادراکی، سیاسی-اداری و مذهبی-اعتقادی، به‌ترتیب به‌عنوان اولویت چهارم تا هشتم اهمیت برای ایجاد و تقویت شادابی و نشاط شهروندان اهوازی از نظر کارشناسان پژوهش‌شناسایی شده‌اند.

بحث و نتیجه

امروزه در شهرها، مفاهیم اساسی مانند شهر شاد و بانشاط، شهر سرزنده و شهر باروچ به کار گرفته می‌شوند که حامل

برنامه‌ریزی برای شهروندان شهر اهواز بررسی شود. در این فرایند، عوامل اصلی اثرگذار در نشاط شهروندان اهواز در قالب محیط‌های مختلف هشتگانه مذکور در قالب شاخص‌های تشکیل‌دهنده آنها با استفاده از نظرهای کارشناسان و متخصصان مرتبط با موضوع پژوهش با استفاده از مدل تاپسیس فازی، وزن‌گذاری و اولویت‌بندی شدند. نتایج و تحلیل اولویت‌های محیط‌های اثرگذار در نشاط شهروندان شهر اهواز نشان دادند که محیط طبیعی و زیست‌بوم، دغدغه اصلی کارشناسان پژوهش برای اقدام و برنامه‌ریزی برای ایجاد و تقویت نشاط شهروندان است. شهر اهواز با چالش‌های زیست‌محیطی، همانند آلودگی هوا (آلودگی هوای ناشی از گرد و غبار، آلودگی هوای ناشی از صنایع)، چالش مدیریت پسماندها، آلودگی آب (کیفیت نامطلوب آب) و... مواجه است و این امر باعث ایجاد نگرانی‌هایی برای شهروندان اهوازی می‌شود؛ به‌گونه‌ای که وجود پدیده گرد و غبار در شهر اهواز در حوزه سلامت شهروندان (بیماری‌های تنفسی، قلبی و...) تأثیر گذاشته است. جدول شماره ۱۳ تعداد و کیفیت روزهای سال ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۷ شهر اهواز را نشان می‌دهد. همان‌گونه که مشخص است، مجموع تعداد روزهای ناسالم، بسیار ناسالم و خطرناک در سال ۱۳۹۵ در شهر اهواز برابر با ۷۱ روز معادل دو ماه، در سال ۱۳۹۶ تعداد ۴۲ روز و در سال ۱۳۹۷ برابر با ۳۹ روز بوده است. تعداد روزهای پاک در هر سه سال، کمتر از ده روز بوده است.

نشان می‌دهند میانگین سطح نشاط، اساساً از کشوری به کشور دیگر متفاوت است و این تفاوت به‌طور عمده با توجه به عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و ... هر کشوری قابل انتساب است؛ بنابراین، شاخص‌هایی که برخی نهادهای فعال در عرصه مدیریت توسعه به‌عنوان ملاکی برای ارزیابی توسعه‌یافتگی کشورها و شهرها طراحی کرده‌اند و مبنای رتبه‌بندی کشورها و شهرها از نظر سطح نشاط و توسعه‌یافتگی قرار گرفته‌اند، به‌عنوان ابزاری معتبر، تصویر درستی از سطح نشاط شهروندان در شهرهای ایران و به‌ویژه شهر اهواز و در نتیجه، ارزیابی صحیحی از سطح نشاط در این شهر ارائه نمی‌کنند. همسو با این موضوع، در این پژوهش، مؤلفه‌ها و شاخص‌های ترکیبی جدیدی برای اندازه‌گیری سطح نشاط شهروندان با استفاده از نظر کارشناسان و متخصصان شهر اهواز، استخراج و طراحی شدند. برای شناسایی متغیرهای کلیدی و تبیین‌کننده نشاط هم از منابع، پیشینه و نظریه‌های مربوط به موضوع و هم از روش دلفی هدفمند استفاده شد. در بحث شناسایی شاخص‌ها و عوامل اثرگذار در ایجاد نشاط شهروندان از نظر کارشناسان پژوهش، شاخص‌ها و عوامل مختلفی مؤثر هستند که در قالب محیط‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی-رفتاری، کالبدی، فراغتی، سیاسی-اداری، محیط طبیعی و زیست‌بوم، ذهنی-ادراکی و مذهبی-اعتقادی دسته‌بندی شدند. علاوه بر این، در این پژوهش سعی شد اهمیت و اولویت‌های محیط‌های اثرگذار در نشاط به‌منظور

جدول ۱۳- وضعیت و تعداد روزهای سال برحسب میزان آلودگی در سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۷

Table 13 - Status and number of days of the year according to the amount of pollution in the years 2016 – 2018

سال	روزهای پاک	روزهای سالم	ناسالم برای افراد حساس	ناسالم	بسیار ناسالم	روزهای خطرناک
۱۳۹۵	۴	۱۲۷	۱۶۴	۵۵	۲	۱۴
۱۳۹۶	۴	۲۳۱	۸۸	۲۰	۷	۱۵
۱۳۹۷	۹	۲۲۳	۹۳	۱۹	۱۲	۷

منبع: اداره کل حفاظت محیط زیست استان خوزستان، ۱۳۹۷

اهواز نشان داده شده است.

در تصویر شماره ۱ نیز نمایی از آلودگی‌های محیط شهر

تصویر ۱- نمایی از آلودگی‌های محیط شهر اهواز (منبع: نگارندگان)

picture 1- A view of the environmental pollution of Ahvaz city

نامناسب است. همچنین با بررسی آماری داده‌های مرکز آمار ایران مشخص شد که نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۹ سال در شهر اهواز ۱۴/۵۳ درصد است. این موضوع نشان می‌دهد که علاوه بر افزایش تعداد افراد جویای کار، بیکاری جوانان در محدوده سنی ۱۵ تا ۲۹ سال افزایش زیادی داشته است که وضعیت آینده بازار کار را با چالش جدی‌تری مواجه می‌کند.

جدول ۱۴- نرخ بیکاری شهر اهواز برحسب جنس

Table 14 - Unemployment rate of Ahvaz city by sex

مرد	زن	کل (مرد و زن)
۲۵	۳۵/۶	۲۶/۵

مأخذ: مرکز آمار ایران، سرشماری نفوس و مسکن، ۱۳۹۵

یافته‌های این بخش از پژوهش در بحث اهمیت و ارتباط شاخص‌های اقتصادی با نشاط شهروندان، با دیدگاه‌های مطرح‌شده در بخش مبانی نظری پژوهش همسوست و شاخص‌هایی مانند اشتغال، درآمد، ثروت و غیره نیز در دیدگاه‌های مختلف اسلامی، لذت‌گرایی و دیدگاه‌های اقتصاددانان تأیید شده است. یافته‌های پژوهش حاضر در تعیین اهمیت محیط اقتصادی در نشاط شهروندان، همسو با

بنابراین از دیدگاه کارشناسان، ارتقای کیفیت محیط زیست در شهر اهواز و تلاش برای کاهش و یا رفع این مشکلات محیط‌زیستی در ایجاد و ارتقای نشاط شهروندان اهواز، نقش مهمی دارد. یافته‌های پژوهش در بحث اهمیت محیط طبیعی و زیست‌بوم، با نظریه‌های برخی از جغرافیدانان همسوست که شرایط جغرافیایی و عوامل محیط طبیعی را از عوامل مهم اثرگذار در نشاط شهروندان می‌دانند. از دیدگاه کارشناسان، پس از محیط طبیعی و زیست‌بوم، توجه به عوامل محیط اقتصادی در اولویت دوم ایجاد و تقویت نشاط شهروندان در نظر گرفته شده است. همانگونه که در جدول شماره ۱۴ نشان داده شده است، میانگین بیکاری در کل شهر اهواز، ۲۶/۵ درصد است که با توجه به میانگین رسمی کل کشور، که برابر با ۱۲/۷۵ است، شرایط عمومی نابسامان شهر اهواز از این لحاظ کاملاً مشخص است. این نابسامانی در درون حوزه‌ها و محلات مختلف شهر، وضعیت گسترده‌تری دارد. این شاخص بین ۲/۸ تا ۳۳/۹ درصد در محلات مختلف شهر، متغیر است. علاوه بر این، سهم اشتغال غیررسمی در شهر اهواز، ۶۰/۷ درصد است که با توجه به این آمار، وضعیت بازار کار، هم درباره مردان و هم درباره زنان

رنگ‌های شاد برای طراوت بخشیدن به فضاهای شهری و کاهش صداهای ناهنجار و افزایش صدای موسیقی در سطح شهر اهواز پیشنهاد می‌شود.

در بحث محیط اقتصادی و اهمیت آن در نشاط شهروندان اهواز، توجه به عامل امنیت اقتصادی و امنیت شغلی، سلامت اداری و شایسته‌سالاری شهروندان پیشنهاد می‌شود.

در بحث اهمیت محیط فراغتی و کالبدی و اجتماعی در نشاط شهروندان، ایجاد فضاهای جاذب در شهر اهواز پیشنهاد می‌شود. در این زمینه، استفاده از پتانسیل‌های رودخانه کارون و استفاده بهینه از فضاهای رها و فراموش شده امتداد این محور و تبدیل آنها به فضاهایی جاذب برای حضور افراد، علاوه بر اینکه باعث افزایش سطح عرصه‌های عمومی مناسب برای شهر می‌شوند، با منطری که برای بینندگان به وجود می‌آورند، کیفیت محیط شهری را ارتقا می‌دهند. وجود رودخانه کارون به عنوان سرمایه‌ای طبیعی در شهر اهواز، نقش مهمی در ایجاد شادابی و نشاط شهروندان اهوازی دارد؛ زیرا احیای ظرفیت‌های رودخانه کارون و ساحل آن در زمینه رفاهی، تفریحی، گردشگری، به ایجاد محیطی با نشاط و فضاهای تفریحی برای گذراندن اوقات فراغت شهروندان در ساحل کارون در کلیه فصول سال به ویژه فصل گرما کمک می‌کند و در توسعه روابط اجتماعی شهروندان نیز نقش دارد. با توجه به اینکه رودخانه کارون از میان بافت فیزیکی شهر اهواز عبور می‌کند، از بستر و جغرافیای ویژه‌ای برای ایجاد فضاهای عمومی و گذران اوقات فراغت برخوردار است؛ بنابراین، طراحی‌های مناسب و پیش‌بینی‌شده و بهره‌برداری آگاهانه از ساحل رودخانه کارون در عین حفظ طبیعت آن، به تأمین نیازهای روانی شهروندان، تعامل‌های اجتماعی و هویت‌بخشی به آنها کمک می‌کند.

در بحث اهمیت محیط فراغتی و کالبدی، بهبود زیرساخت‌های تفریحی و سرگرمی‌های سالم اجتماعی از جمله افزایش سرانه فضای سبز در شهر، تعریف و ایجاد مجموعه‌های فرهنگی و ورزشی در بوستان‌ها، ایجاد

نظریه‌های اقتصاددانانی همچون استرلین، بنتهام، ویلکینسون، پیکت، استنکا، آرگایل و مارکس است؛ به گونه‌ای که در پژوهش استرلین (۱۹۷۴)، پیشرفت‌های اقتصادی و وضعیت درآمدی یک ملت، عامل کلیدی نشاط در نظر گرفته شده است. همچنین توجه به فعالیت‌ها و فضاهای گذران اوقات فراغت در اولویت سوم ایجاد و تقویت نشاط شهروندان قرار دارد که از نظر نقش و اهمیت این محیط در نشاط شهروندان، همسو با دیدگاه بندورا^۱ (۱۹۷۷) است که وجود فعالیت‌ها و فضاهای گذران اوقات فراغت در شهرها را منبع مناسبی برای ایجاد نشاط شهروندان می‌داند. عوامل محیط اجتماعی نیز منطبق با نظریه‌های اجتماعی؛ عوامل محیط ذهنی-ادراکی منطبق با نظریه‌های روان‌شناسی و عوامل محیط اعتقادی و مذهبی با دیدگاه‌های فلسفی و به ویژه دیدگاه اسلام در ارتباط با بحث نشاط، منطبق هستند. بر این اساس، ازلحاظ اهمیت عوامل مربوط به محیط‌های کالبدی، اجتماعی-رفتاری، ذهنی-ادراکی، سیاسی-اداری و مذهبی-اعتقادی، به ترتیب به عنوان اولویت چهارم تا هشتم اهمیت برای ایجاد و تقویت شادابی و نشاط شهروندان اهوازی از نظر کارشناسان پژوهش شناسایی شده‌اند که پیشنهاد می‌شود به منظور برنامه‌ریزی برای ایجاد و تقویت نشاط در شهر اهواز براساس این اولویت‌بندی اقدام شود.

پیشنهادها

در بحث محیط طبیعی و زیست‌بوم با توجه به اینکه از دیدگاه کارشناسان، ارتقای کیفیت محیط زیست در شهر اهواز و تلاش برای کاهش و یا رفع این مشکلات محیط زیستی، در ایجاد و ارتقای نشاط شهروندان اهواز نقش مهمی دارد، برای بهبود وضعیت محیط زیست شهر اهواز، مواردی مانند تعیین روزهای خاص عمومی مانند روز پاک‌سازی محیط، هفته بهسازی دیوارها و پیاده‌روها و یا نظافت شهر به منظور بهبود شرایط محیط زیستی شهر اهواز پیشنهاد می‌شود.

در بحث محیط طبیعی و زیست‌بوم، استفاده از گیاهان و

¹ Bandura

شادمانی در اسلام»، پژوهش‌های اجتماعی/اسلامی، ش ۱۰۷، ص ۲۱۴-۲۲۳.

زارع‌شاه‌آبادی، الف؛ مبارکی، م. و فردوسی‌زاده نائینی، الف. (۱۳۹۴). «تحلیل رابطه بین نشاط اجتماعی و گرایش به اعتیاد در بین جوانان ۱۸-۳۰ ساله شهر یزد»، *دوفصلنامه پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر*، س ۴، ش ۶، ص ۱۴۵-۱۷۴.

زارعی متین، ح؛ احمدی زهرانی، م. و حق‌گویان، ز. (۱۳۸۸). «نقش دانشگاه در ایجاد عوامل مؤثر بر شادی»، *فرهنگ در دانشگاه اسلامی*، س ۱۳، ش ۲، ص ۵-۲۷.

زینی ملک‌آباد، ه. و نیل‌ساز، ن. (۱۳۹۰). «جایگاه شادی و نشاط در قرآن و روایات»، *فرهنگ در دانشگاه اسلامی*، ش ۱، ص ۵۰-۶۸.

سپهوند، ر. و جعفری، س. (۱۳۹۵). «تأثیر احساس امنیت اجتماعی بر سرمایه و نشاط اجتماعی»، *فصلنامه مدیریت سرمایه اجتماعی*، د ۳، ش ۴، ص ۵۲۱-۵۴۱.

سجادیان، ن؛ نعمتی، م؛ شجاعیان، ع. و دامن‌باغ، ص. (۱۳۹۵). «تحلیلی بر رشد سریع شهرنشینی و کیفیت زندگی در کلان‌شهر اهواز»، *فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای*، ش ۱۸، ص ۱۸۷-۲۱۴.

سهراب‌زاده، م؛ حسینی‌زاده، س؛ امامعلی‌زاده، ح. و سخایی، الف. (۱۳۹۵). «سرمایه و شادی؛ پژوهشی در باب ارتباط میان سرمایه اجتماعی و فرهنگی با احساس شادی (مورد مطالعه: شهروندان شهرستان آران و بیدگل)»، *برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، د ۷، ش ۲۸، ص ۱۲۳-۱۵۶.

شکویی، ح. (۱۳۸۹). *اندیشه‌های نو در فلسفه جغرافیا*، چاپ دوازدهم، انتشارات گیتاشناسی، جلد اول.

شمس‌الاحراری، م. (۱۳۸۹). *راه‌های شاد زیستن از منظر*

سینماهای روباز در محل بوستان‌های شهر، ایجاد سایت‌های کوچک ورزشی مانند فوتسال، تنیس روی میز، بدمینتون و غیره پیشنهاد می‌شوند.

منابع

اداره کل حفاظت محیط زیست استان خوزستان، (۱۳۹۷).

بخارایی، الف؛ و شربتیان، م. و طوافی، پ. (۱۳۹۴). «مطالعه جامعه‌شناختی رابطه نشاط با سلامت اجتماعی (جوانان ۱۸ تا ۳۰ سال شهرستان ملایر)»، *فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ش ۲۵، ص ۱-۳۷.

پوراحمد، الف. (۱۳۹۲). *قلمرو و فلسفه جغرافیا*، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ ششم.

خارستانی، الف. و سیفی، ف. (۱۳۹۳). «نقش شادی و نشاط در سبک زندگی اسلامی»، *پژوهش‌های اجتماعی اسلامی*، ش ۱۰۳، ص ۱۰۷-۱۲۶.

خاکرند، ش. (۱۳۷۷). «نظریه جغرافیایی فلسفه تاریخ»، *کیهان اندیشه*، ش ۷۷، ص ۴۹-۵۵.

خوش‌فر، غ؛ جانعلی‌زاده، ح؛ اکبرزاده، ف. و دهقانی، ح. (۱۳۹۲). «تأثیر سرمایه اجتماعی بر شادی جوانان شهر بابلسر»، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، س ۱۳، ش ۵۱، ص ۲۸۳-۳۱۴.

دهقانی، ح؛ اکبرزاده، ف؛ خوش‌فر، غ. و ربانی، ر. (۱۳۹۰). «بررسی تأثیر سرمایه اقتصادی بر شادی جوانان»، *فصلنامه علمی پژوهشی راهبرد فرهنگ*، ش ۱۳ و ۱۲، ص ۱۵۹-۱۸۲.

ربانی خوراسگانی، ر؛ ربانی، ع؛ عابدی، م. و گنجی، م. (۱۳۸۶). «فرهنگ و شادی: رویکردی نظری و تجربی در زندگی روزمره سرپرستان خانوار در شهر اصفهان»، *مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، س ۳، ش ۸، ص ۴۱-۷۸.

رئوف، س. و قادری، ز. (۱۳۹۴). «مؤلفه‌های تحقق احساس

- چاپ سوم، تهران: انتشارات دانشگاه هنر.
- کاظمیان پور، ز. و شهریاری، الف. (۱۳۹۶). «تأثیر فرهنگ بر متغیرهای اجتماعی؛ مقایسه مفهوم شادمانی در شهر تهران و روستای ارزنه»، *مطالعات میان‌فرهنگی*، ش ۳۳، ص ۷۳-۹۹.
- کیا، ع. و امیری، ر. (۱۳۹۲). «بررسی میزان نشاط اجتماعی و عوامل مرتبط با آن در بین شهروندان ۶۴-۱۵ سال شهر اهواز»، *فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ش ۱۵، ص ۱۳۸-۱۷۷.
- گلابی، ف. و اخشی، ن. (۱۳۹۴). «مشارکت اجتماعی و نشاط اجتماعی»، *جامعه‌شناسی کاربردی*، س ۲۶، ش ۳، ص ۱۳۹-۱۶۰.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵). نتایج سرشماری نفوس و مسکن.
- Angner, E. Midge, N. Kenneth, G. Saag, K.G. and Jeroan, J. (2009) Health and happiness among older adults, *Journal of Health Psychology*, 14, 503-512.
- Ballas, D. and Dorling, D. (2013) The geography of happiness, in david, estimation in britain and japan, *Studies in Regional Science*, 42, 163-187.
- Ballas, D. and Dorling, D. (2007) Measuring the impact of major life events upon happiness, *International Journal of Epidemiology*, 36(6), 1244-1252.
- Brereton, F. Clinch, J. P. and Ferreira, S. (2008) Happiness, geography and the environment, *Ecological Economics*, (65), 386 – 396.
- Duncan, G. (2010) should happiness-maximization be the goal of government?, *Journal of Happiness Studies*, 11, 163-178.
- Ddington, N. and Shuman, R. (2004) Subjective well-being presented by continuity psychology education, *The Journal of Personality and Social Psychology*, 34(8), 41-57.
- Galati, D. Manzano, M. and Sotgiu, I. (2006) The subjective components of happiness and their attainment: a cross-cultural comparison between italy and cuba, *Social Science Information*, 4(45), 601-630.
- Hall, J. and Helliwell. J.F. (2014) *Happiness and Human Development*. UNDP, Human Development Reports Occasional Paper.
- Hills, P. and Argyle, M. (2001) Emotional stability as a major dimension of happiness, *Personality and Individual Differences*, 31(8), 1357-1364.
- قرآن کریم، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث اصفهان، دانشگاه اصفهان.
- صمدی قربانی، س. و طغیانی، م. (۱۳۹۵). «تحلیل انتقادی "شاخص جهانی شادی" با رویکرد اسلامی»، *معرفت اقتصاد اسلامی*، ش ۱۵، ص ۹۳-۱۰۵.
- طاهریان، ح.؛ فیض، د. و حیدرخانی، ز. (۱۳۹۳). «عوامل مدیریتی و سازمانی مؤثر بر شادی و نشاط در دانشگاه ها و تأثیر آنها بر تولید علم»، *پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، ش ۲، ص ۹۹-۱۱۶.
- عنبری، م. و حقی، س. (۱۳۹۳). «بررسی عوامل فردی و اجتماعی مؤثر بر نشاط اجتماعی زنان مورد مطالعه: زنان مناطق شهری و روستایی شهرستان دلیجان»، *جامعه‌شناسی کاربردی*، س ۲۵، ش ۱، ص ۱-۲۶.
- فاضلیان، پ. و عظیمی، ص. (۱۳۹۳). «بررسی دیدگاه معلمان در مورد چگونگی شاداب‌سازی مدارس با توجه به استانداردهای کالبدی طراحی فضاهای آموزشی»، *پژوهش‌های تربیتی*، ش ۲۹، ص ۴۱-۶۱.
- فرحزاد، ح. (۱۳۹۴). *نشاط و شادی*، قم: انتشارات طوبای محبت، چاپ چهارم.
- فزون، ب.؛ و استلاجی، ع. و ولی شریعت‌پناهی، م. (۱۳۹۶). «نقش عوامل محیطی در توسعه اقتصاد روستایی (مطالعه موردی: بخش دیلمان شهرستان سیاهکل)»، *نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی*، ش ۳، ص ۲۵-۴۹.
- فیروزی، م.؛ محمدی ده‌چشمه، م. و سعیدی، ج. (۱۳۹۶). «ارزیابی شاخص‌های پایداری زیست‌محیطی با تأکید بر آلودگی هوا و آلاینده‌های صنعتی، مطالعه موردی: کلان‌شهر اهواز»، *پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری*، ش ۱، ص ۱۳-۲۸.
- کارمونا، م.؛ تیم، ه. و تتراک، ت. (۱۳۹۴). *مکان‌های عمومی فضاهای شهری (ابعاد گوناگون طراحی شهری)*، ترجمه فریبا قرائی، زهرا اهری و اسماعیل صالحی،

- Kaushik, V. and Jaggi, P. (2011) Predicting happiness in urban males and females through perception of resource adequacy. *Studies on Home and Community Science*, 5(1), 39-44.
- Kim, S. (2011) *Sociological studies on happiness in cross-national contexts: effects of economic inequality and marriage*, University of Iowa: Theses and dissertations: Iowa Research Online.
- Lourdes, R. Extremera, N. and Duran, A. (2012) Core self-evaluations, meta-mood experience, and happiness: tests of direct and moderating effects, *Personality and Individual Difference*, 53, 207-212.
- MacGregor, S. L. T. (2010) *Well-being, Wellness and Basic Human Needs in Home Economics*. [online]. Available: http://www.consultmcgregor.com/documents/publications/well-being_wellness_and_basic_human_needs_in_home_economics.
- Meyers, D. (2010) The friends, funds and faith of happy people, *American Psychology*, 55(1), 56-67.
- Mitchell, L. Frank, M.R. Harris, K.D. Dodds, P.S. and Danforth, C.M. (2013) The geography of happiness: connecting twitter sentiment and expression, demographics, and objective characteristics of place, *PLOS ONE*, 8(5), 1-15.
- Mota, G. L. and Trigo Pereira, P. (2008) *Happiness, Economic Well-being, Social Capital the Quality of institutions*. faculty of Economic, porto university, faculty of Economic and Business Administration (ISEG) and UECE: 1-26.
- Okulicz-Kozaryn, A. and Mazelis, J.M. (2016) Urbanism and happiness: a test of wirth's theory of urban life, *Urban Studies*, 55(2), 1-16.
- Stanca, L. (2008) The geography of economics and happiness, *Journal of Economic Behavior and Organization*, 140, 1-26.

